

EASO

praktiline juhend lapse parimate huvide kohta varjupaigamenetlustes

EASO praktiliste juhendite sari

2019

Euroopa Liitu käsitlev teave on saadaval veebis (<http://europa.eu>).

Print	ISBN 978-92-9485-170-3	doi:10.2847/136914	BZ-03-19-914-ET-C
PDF	ISBN 978-92-9485-138-3	doi:10.2847/201666	BZ-03-19-914-ET-N

© European Asylum Support Office, 2019

EASO ega ükski tema nimel tegutsev isik ei vastuta käesolevas dokumendis sisalduva teabe kasutamise eest.

EASO

praktiline juhend lapse parimate huvide kohta varjupaigamenetlustes

EASO praktiliste juhendite sari

2019

Sisukord

Lühendite loetelu	5
Sissejuhatus	7
Praktilise juhendi eesmärk	7
Praktilise juhendi sisu	7
Praktilise juhendi kohaldamisala	7
Praktilise juhendi koostamine	8
Juhendi kasutamine.....	8
Praktilise juhendi seotus EASO muude abivahenditega	9
Terminoloogia	10
Vanuse hindamine	10
Lapse parimaid huviseid käsitlev vestlus (käsitlevad vestlused)	10
Lapse parimate huvide hindamine ja määramine	10
Laps/alaealine	10
Ohustatud lapsed	10
Inimkaubanduse lapsohvrid (või lapsed, keda ohustab inimkaubanduse ohvriks sattumine).....	11
Dublini III määruse ja Dublini rakendusmääruse kohased menetluslikud tagatised.....	11
Perekond.....	11
Perekonnaliikmete otsimine	11
Eeskostja/esindaja	11
Menetluslikud kaitsemeetmed ja tagatised	12
Sugulane	12
Vanematest eraldatud laps	12
Saatjata laps.....	12
1. Lapse parimate huvide taust ja elemendid	13
1.1 Lapse õigustel põhinev lähenemisviis	14
1.2 Mõiste „esikohale seadmine“ selgitus	15
1.3 Multidistsiplinaarsus ja objektiivsus	16
1.4 Parimate huvide menetlusprotsess	16
1.5 Lapse parimad huvid ja õigus avaldada arvamust	17
1.6 Lapse parimate huvide elementide tasakaalustamine.....	17
2. Menetluslikud kaitsemeetmed	19
Ohutus	19
Kvalifitseeritud töötajad.....	19
Rahvusvahelise kaitse taotlemine.....	20
Registreerimine	20
Prioriseerimine / menetluse kestuse kohandamine	20
Piiri-/kiirendatud/kiirmenetlustest vabastamine	21
Seadusliku esindaja määramine.....	21
Õigusnõustamise pakkumine	21
Teabe ja tõlketeenuse pakkumine	22
Lapse seisukohtade ärakuulamine ja lapse osalemine	22
Faktide tuvastamine	23
Lapse parimate huvide dokumenteerimine.....	24
Perekonna ühtsuse austamine.....	24

Lapse taotluse hindamine	24
Soovitused lapse parimate huvide kohta.....	25
Puuduvad kaitsemeetmed	25
3. Lapse parimate huvide rakendamine praktikas	26
3.1 Koostöö lastekaitseteenistusega	26
Muudele õigustele juurdepääsu tagamine	26
3.2 Menetluslike tagatiste kehtestamine	26
3.3 Lapse isiklik olukord.....	29
3.4 Võimalikud suuremad riskid ja haavatavus.....	29
3.5 Erinevad menetlusvõimalused	30
Dublini määrus.....	30
Kiirendatud menetlused ja piirimenetlused	30
Muud menetlusvõimalused	31
3.6 Sugulase / lapsega kaasas oleva täiskasvanu hooldajaks/eestkostjaks määramine	31
4. Laste haavatavus ja riskinäitajad	32
Lapsed, kellel on kaasas vanemad.....	32
Vanematest eraldatud lapsed	33
Abielus lapsed.....	33
Inimkaubanduse lapsohvrid	35
Haavatavuse hindamise muud liigid	36
I lisa. Parimaid huve käsitlev vorm	37
II lisa. Poliitika- ja suunisdokumendid.....	39
III lisa. Õigusraamistik.....	40
Rahvusvahelised õigusaktid	40
ELi õigusaktid	40
Pehme õiguse vahendid	43
IV lisa. Bibliograafia	44

Lühendite loetelu

AT	Austria
BE	Belgia
BG	Bulgaaria
BIA	lapse parimate huvide hindamine
BIC	lapse parimad huvid
BID	lapse parimate huvide määramine
CEAS	Euroopa ühine varjupaigasüsteem
CH	Šveits
CP	lastekaitse
CRC	ÜRO lapse õiguste konventsioon (1989)
CY	Küpros
DE	Saksamaa
DK	Taani
Dublini III määrus	Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. juuni 2013. aasta määrus (EL) nr 604/2013, millega kehtestatakse kriteeriumid ja mehhanismid selle liikmesriigi määramiseks, kes vastutab mõnes liikmesriigis kolmanda riigi kodaniku või kodakondsuseta isiku esitatud rahvusvahelise kaitse taotluse läbivaatamise eest (uuesti sõnastatud)
EASO	Euroopa Varjupaigaküsimuste Tugiamet
EE	Eesti
EL	Kreeka
EL	Euroopa Liit
EL+ riigid	Euroopa Liidu liikmesriigid ning Norra, Šveits, Island ja Liechtenstein
ES	Hispaania
FGM/C	naiste suguelundite moonutamine
FI	Soome
FR	Prantsusmaa
FRA	Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet
HU	Ungari
IE	Iirimaa
Inimkaubandusevastane direktiiv	Euroopa Parlamendi ja nõukogu 5. aprilli 2011. aasta direktiiv 2011/36/EL, milles käsitletakse inimkaubanduse tõkestamist ja sellevastast võitlust ning inimkaubanduse ohvrite kaitset ja millega asendatakse nõukogu raamotsus 2002/629/JSK
IPSN	erivajadustega isikute tuvastamise vahend
IT	Itaalia
Lapse Õiguste Komitee	ÜRO Lapse Õiguste Komitee
LV	Läti
Miinimumnõuete direktiiv (uuesti sõnastatud) (QD)	Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. detsembri 2011. aasta direktiiv 2011/95/EL, mis käsitleb nõudeid, millele kolmandate riikide kodanikud ja kodakondsuseta isikud peavad vastama, et kvalifitseeruda rahvusvahelise kaitse saajaks, ning nõudeid pagulaste või täiendava kaitse saamise kriteeriumidele vastavate isikute ühetaolisele seisundile ja antava kaitse sisule (uuesti sõnastatud)

MS	Euroopa Liidu liikmesriik (liikmesriigid)
NL	Madalmaad
NO	Norra
PL	Poola
RO	Rumeenia
SE	Rootsi
SI	Sloveenia
SK	Slovakkia
THB	inimkaubandus
UNHCR	ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Amet
Varjupaigamenetluste direktiiv	Nõukogu 1. detsembri 2005. aasta direktiiv 2005/85/EÜ liikmesriikides pagulasseisundi omistamise ja äravõtmise menetluse miinimumnõuete kohta
Varjupaigamenetluste direktiiv (uuesti sõnastatud) (APD)	Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. juuni 2013. aasta direktiiv 2013/32/EL rahvusvahelise kaitse seisundi andmise ja äravõtmise menetluse ühiste nõuete kohta (uuesti sõnastatud)
Vastuvõtutingimuste direktiiv (uuesti sõnastatud) (RDC)	Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. juuni 2013. aasta direktiiv 2013/33/EL, millega sätestatakse rahvusvahelise kaitse taotlejate vastuvõtu nõuded (uuesti sõnastatud)

Sissejuhatus

Praktilise juhendi eesmärk

Õigusaktidega, mis moodustavad Euroopa ühise varjupaigasüsteemi, kinnitatakse Euroopa Liidu liikmesriikide ning Šveitsi, Norra, Islandi ja Liechtensteini (edaspidi „EL+ riigid“) kohustust hinnata kõikide lapsi käsitlevate meetmete puhul lapse huve ja seada need esikohale ⁽¹⁾. „Praktiline juhend lapse parimate huvide kohta varjupaigamenetlustes“ (edaspidi „praktiline juhend“) on koostatud selleks, et aidata EL+ riikidel täita oma kohustusi seoses lapse huvide kaitsega.

Lapse parimaid huve tuleb esmase kohusena hinnata ja arvesse võtta ⁽²⁾ kõikide lapsi käsitlevate meetmete või otsuste puhul ⁽³⁾. Enamikus EL+ liikmesriikides ei ole praegu kehtestatud protsessi selle õigusliku kohustuse rakendamiseks varjupaigasüsteemides. Oma 12. aprilli 2017. aasta teatises Euroopa Parlamendile ja nõukogule kutsus Euroopa Komisjon ELi asutusi üles töötama välja täiendavaid lapse parimaid huve käsitlevaid suuniseid ja vahendeid. Euroopa Varjupaigaküsimuste Tugiameti (EASO) tehtud laste rahvusvahelise kaitse menetluste kaardistamise valideeritud järeldused kinnitasid, et on vaja suuniseid selle kohta, kuidas rakendada praktikas lapse parimate huvide esikohale seadmist.

Käesoleva praktilise juhendi eesmärk on aidata välja selgitada ja rõhutada lapse parimate huvide rakendamise peamisi vahe-eesmärke ja tulipunkte. Seda tehakse, et toetada EL+ riike lapse parimatest huvidest lähtumise põhimõtte kohaldamisel ja laste varjupaigamenetlustes tõhusamate tagatiste pakkumisel. EL+ riigid peaksid kehtestama lapsesõbralikud varjupaigaprotsessid, millega tagatakse lapse kaitsmine kogu menetluse vältel kooskõlas ELi ja rahvusvahelise õigusega.

Praktilise juhendi sisu

Praktilise juhendi eesmärk on pakkuda riikide pädevatele asutustele suuniseid ja toetust nõutavate tagatiste ja kaitsemeetmete kohta, mille abil tagatakse, et varjupaigamenetluses last käsitlevate otsuste tegemisel seatakse esikohale lapse parimad huvid. Juhendil on viis jaotist koos terminoloogia ülevaatega ning neis käsitletakse järgmist: 1. lapse parimate huvide taust ja elemendid, 2. asjakohased tagatised, 3. prima huvi praktikas hindamise suunised ning 4. haavatavus ja riskinäitajad. Praktilise juhendi lõpus on esitatud põhjalik kontroll-loetelu, mille eesmärk on tagada, et vastutavad ametiasutused teeksid lõpuni kõik keskse tähtsusega etapid ja võtaksid neid asjakohaselt arvesse lapse parimate huvide hindamisel. Juhendit täiendavad mitu lisa, milles on esitatud teemakohaste oluliste poliitika- ja suunisdokumentide loetelu ning ülevaade õigusraamistikust, sealhulgas rahvusvahelistest, Euroopa ja ELi õigusaktidest.

Praktilise juhendi kohaldamisala

Praktilise juhendi kohaldamisala piirneb sellega, kuidas lapse parimaid huvisid varjupaigamenetluses esikohale seada, ⁽⁴⁾ ja selles käsitletakse ainult lapsi (perekonnaga ja saatjata), kes on rahvusvahelist kaitset taotlenud või väljendanud oma soovi seda taotleda ⁽⁵⁾. Olukordades, kui lapse parimates huvides

⁽¹⁾ Tuleb tähele panna, et varjupaigaküsimusi käsitlevas liidu õigustikus kasutatakse terminit „alaealine“, mis on samaväärne terminiga „laps“. Mõlemad on alla 18aastased isikud. Vt jaotist „Terminoloogia“.

⁽²⁾ Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 24; vt ka komisjoni 12. aprilli 2017. aasta teatis Euroopa Parlamendile ja nõukogule „Lapsrändajate kaitse“, COM(2017) 211 final, lk 14 (lapsrändajate kaitse).

⁽³⁾ Lapse Õiguste Komitee 29. mai 2013. aasta üldkommentaari nr 14 (2013) lapse õiguse kohta tema parimate huvide esikohale seadmisele (artikli 3 lõige 1), CRC/C/GC/14; ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Ameti suuniseid parimate huvide kohta vt ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Ameti, „Safe & Sound: what States can do to ensure respect for the best interests of unaccompanied and separated children in Europe“ („Elus & terve. Mida riigid saavad ära teha, et tagada saatjata ja vanematest eraldatud laste parimate huvide kaitse Euroopas“), oktoober 2014, ning ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Ameti ja Rahvusvaheline Päästekomitee, ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Ameti parimate huvide kindlaksmääramise suuniste rakendamise praktiline käsiraamat, 2011.

⁽⁴⁾ Mõned liikmesriigid hindavad lapse parimaid huve vastuvõuetapis rahvusvahelise kaitse menetlustest eraldi.

⁽⁵⁾ See ei piira mõnes liikmesriigis kehtivat korraldust, millega lubatakse lapsel esitada taotlus kas enda nimel või oma vanemate või esindajate kaudu (varjupaigamenetluste direktiivi (uuesti sõnastatud) artikli 7 lõige 3), ning hõlmab rahvusvahelise kaitse taotlemist, taotlemise registreerimist ja taotluse esitamist, arvestades nende tegevuste erinevat mõju (varjupaigamenetluste direktiivi (uuesti sõnastatud) artikkel 6).

võib olla kasutada muid menetlusvõimalusi kui rahvusvahelise kaitse taotlemine, peaksid asjaomased ametiasutused (eestkostjast, rändeasutuste ja prokuratuuri esindajatest koosnev komisjon) soovitada sobivaid lahendusi kooskõlas riigi õiguse ja/või tavadega. Käesolevas praktilises juhendis ei käsitleta lapse parimate huvide hindamist vastuvõtu eesmärgil (uuesti sõnastatud vastuvõtutingimuste direktiivi tähenduses) ega muude menetlusvõimaluste kasutamiseks.

Käesolevas praktilises juhendis keskendutakse varjupaigamenetlustele. Laps peaks saama teha vaba ja teadliku otsuse taotleda rahvusvahelist kaitset. Vanemad, hooldaja, esindaja ja/või lastekaitstes osalejad hindavad pidevalt, kas taotluse esitamine on lapse parimates huvides. Lapse parimate huvide kaitse tagamine nõuab koostööd kõigi asjaomaste osalejate vahel, kes on pädevad lapse parimaid huve pidevalt hindama, sõltuvalt riigi õigusest ja/või tavadest. Lastekaitse ja lapse parimate huvide hindamine on laiem kui varjupaigamenetlus ning seega on vaja igakülgset pidevat koostööd lastekaitseasutuste ja teiste osalejate, näiteks vastuvõtuasutuse, eestkostja/esindaja ja õigusnõustajate vahel.

Praktilise juhendi eesmärk on toetada lapse parimatest huvidest lähtumise põhimõtte tegelikku rakendamist varjupaigamenetlustes kooskõlas liidu õigustiku ja muude asjakohaste ELi õigusaktidega ⁽⁶⁾. Juhendi koostamisel on lähtutud arusaamast, et eri EL+ riikides on erinevad tavad ja lapse parimate huvide kaitsmise on kaasatud eri osalejad ning riigi ametiasutused peavad veenduma, et varjupaigamenetlustes on kehtestatud kõik asjakohased tagatised ja kaitsemeetmed.

Praktilise juhendi koostamine

Käesoleva praktilise juhendi koostamisel toetas EASO't rühm Belgia, Taani, Soome, Iirimaa, Norra ja Rumeenia ning Euroopa Komisjoni, Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti (FRA), ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Ameti (UNHCR) ja ÜRO Lastefondi (UNICEF) eksperte. Lisaks konsulteeriti Euroopa Komisjoni, EL+ riikide ja rahvusvaheliste organisatsioonidega. Juhend on kogemuste ühendamise tulemus ja see kajastab ühist eesmärki saavutada kvaliteetsed rahvusvahelise kaitse menetlused. Lisaks on praktilises juhendis arvestatud parimat tava, mis määrati kindlaks seoses EASO toetusega ümberpaigutuskavadele ⁽⁷⁾ Kreekas ja Itaalias ümberpaigutamistingimustele vastavate laste huvide hindamisel.

Juhendi kasutamine

Praktilises juhendis on esitatud üldsuunised ja seda saab kasutada võrdlusaluse või inspiratsiooniallikana, et ajakohastada ja/või parandada laste jaoks välja töötatud konkreetseid standardseid töökordi riigi tasandil.

Juhendis esitatud parimate huvide kontroll-loetelu toetab teabe kogumise ja hindamise protsessi ning tagab selle järjepidevuse. See võimaldab hindajal kontrollida, kas asjakohased andmed on esitatud ja kaitsemeetmed kehtestatud, võttes nõuetekohaselt arvesse andmekaitset ja -turvet.

Praktilist juhendit saab kasutada koos asjakohaste ELi, rahvusvaheliste ja riiklike õigusaktidega, järgides lapse õigustel põhinevat lähenemisviisi ⁽⁸⁾. Peale selle on koostatud mitmesugused lapse parimaid huve käsitlevad poliitika- ja suunisdokumendid, mida käesolevas juhendis kõnealuse põhimõtte rakendamise kohta esitatud suuniste sõnastamiseks kasutati. Täiendav viitematerjal on esitatud käesoleva juhendi II lisas („Poliitika- ja suunisdokumendid“).

⁽⁶⁾ Muu hulgas Euroopa Parlamendi ja nõukogu 5. aprilli 2011. aasta [direktiivi 2011/36/EL](#) (milles käsitletakse inimkaubanduse tõkestamist ja sellevastast võitlust ning inimkaubanduse ohvrite kaitset ja millega asendatakse nõukogu raamotsus 2002/629/JSK (ELT 2011 L 101)) (inimkaubandusevastane direktiiv) asjakohased sätted.

⁽⁷⁾ Nõukogu 14. septembri 2015. aasta [otsus \(EL\) 2015/1523](#), millega kehtestatakse rahvusvahelise kaitse valdkonnas ajutised meetmed Itaalia ja Kreeka toetamiseks.

⁽⁸⁾ Vt „Poliitika- ja suunisdokumendid“ (II lisa) ja „Õigusraamistik“ (III lisa).

Praktilise juhendi seotus EASO muude abivahenditega

EASO missioon on toetada EL+ riike Euroopa ühise varjupaigasüsteemi rakendamisel, muu hulgas ühtse koolituse, ühtsete kvaliteedinõuete ja ühtse päritoluriigi teabe kaudu. Nagu kõik EASO abivahendid, põhineb ka käesolev praktiline juhend Euroopa ühise varjupaigasüsteemi ühisstandarditel. Suunised täiendavad muid olemasolevaid EASO vahendeid, eelkõige [praktilist juhendit vanuse hindamise kohta](#), [praktilist juhendit perekonnaliikmete otsimise kohta](#) ja lastega vestlemise koolitusmoodulit.

Terminoloogia

Vanuse hindamine

Vanuse hindamine on protsess, mille abil ametiasutused püüavad hinnata isiku kronoloogilist vanust või vanusevahemikku, et tuvastada, kas ta on laps või täiskasvanu ⁽⁹⁾.

Lapse parimaid huvisid käsitlev vestlus (käsitlevad vestlused)

Lapse parimaid huvisid käsitlevad vestlused on vestlused lapsega, lapse eestkostjaga või mõne muu isikuga, kes vastutab lapse hooldamise ja kaitse eest. Mõnes liikmesriigis võidakse lapsega läbi viia mitu sihtotstarbelist vestlust. Selliste vestluste eesmärk on lapse parimaid huve pidevalt hinnata. Need võivad olla eraldiseisvad või moodustada osa isiklikust vestlusest või mis tahes muust vestlusest (perekonnaliikmete otsimist või haavatavuse hindamist käsitlevast vestlusest jne). Selliste vestluste läbiviimisel tuleb lähtuda asjaolust, et konkreetse lapse parimate huvide hindamine on pidev protsess, mitte ühekordne tegevus. Lapse parimad huvid tuleb seada esikohale kõikides otsustes ja menetlustes, sealhulgas vestlustes. Neid on võimalik ajakohastada ja läbi vaadata.

Lapse parimate huvide hindamine ja määramine ⁽¹⁰⁾

Nagu Lapse Õiguste Komitee on pädevalt tõlgendanud, on parimate huvide hindamine

unikaalne toiming, mis tuleb läbi viia iga üksikjuhtumi puhul läbi eraldi [---] ja mis seisneb kõikide konkreetsetes olukorras konkreetse lapse või laste rühma kohta otsuse tegemiseks vajalike elementide hindamises ja tasakaalustamises.

[---] Parimate huvide määramine kirjeldab rangeid menetluslikke kaitsemeetmeid hõlmavat ametlikku protsessi, mille eesmärk on teha parimate huvide hindamise põhjal kindlaks lapse parimad huvid ⁽¹¹⁾.

Laps/alaealine

Eli õigusaktides viitavad terminid „laps“ ja „alaealine“ kõikidele alla 18aastastele isikutele. Tuleb märkida, et varjupaigaküsimusi käsitlevas liidu õigustikus kasutatakse terminit „alaealine“, mis on samaväärne terminiga „laps“, mida on kasutatud käesolevas juhendis, arvestades et selle reguleerimise, nimelt lapse parimad huvid, on ÜRO lapse õiguste konventsioonist tulenev rahvusvahelise avaliku õiguse põhimõte.

Ohustatud lapsed

See hõlmab kõiki lapsi, kelle puhul võib tekkida konkreetne risk, olenemata perekonna koosseisust või perekondlikust olukorrast; laps võib olla saatjata, vanematest eraldatud või koos vanematega. Lapsi ohustavad riskid võivad muu hulgas olla füüsilise ja vaimse tervise kahjustamine, seksuaalne ja sooline vägivald ning muud väärkohtlemise või ärakasutamise vormid, sund- ja varajane abielu, naiste suguelundite moonutamine, vaimse tervise probleemid, enesevigastamis- või enesetapurisk jne.

Ohustatud laste hulka kuuluvad inimkaubanduse lapsohvid või lapsed, keda ohustab inimkaubanduse ohvriks sattumine, lapsed, kes on kogenud jähkrat psühholoogilist, füüsilist või seksuaalset ja soolist vägivalda, sealhulgas naiste suguelundite moonutamist, sund- ja varajast abielu, füüsilise ja vaimse tervise kahjustamist ning muid väärkohtlemise või ärakasutamise vorme, lastest perekonnapead,

⁽⁹⁾ EASO, „Practical guide on age assessment“ (Praktiline juhend vanuse hindamise kohta), 2018; Euroopa rändevõrgustiku sõnastikus esitatud vanuse hindamise määratlus on aadressil [url](#). Lisateave lapse parimate huvide ja vanuse hindamise kohta on Lapse Õiguste Komitee 1. septembri 2005. aasta üldkommentaari nr 6 (2005) saatjata ja vanematest eraldatud laste kohtlemise kohta väljaspool päritoluriiki, CRC/GC/2005/6, V jao jaotise a punkti 31 alapunktis i.

⁽¹⁰⁾ Lapse parimate huvide määramine jääb käesoleva juhendi raamest välja.

⁽¹¹⁾ Lapse Õiguste Komitee 29. mai 2013. aasta üldkommentaar nr 14 (2013) lapse õiguse kohta tema parimate huvide esikohale seadmisele (artikli 3 lõige 1), CRC/C/GC/14.

kodakondsuseta lapsed, teismelised emad, lapsed, kes on olnud relvastatud rühmituste liikmed, raskelt haiged lapsed, vaimse tervise probleemidega lapsed jne.

Inimkaubanduse lapsohvrid (või lapsed, keda ohustab inimkaubanduse ohvriks sattumine)

See hõlmab kõiki lapsi, kelle puhul on põhjendatud alus arvata, et nad võivad olla inimkaubanduse ohvrid, isegi kui ärakasutamist ei ole veel toimunud ⁽¹²⁾. Inimkaubanduse lapsohvritel või potentsiaalsetel lapsohvritel on õigus saada abi ja toetust, arvestades nende konkreetset olukorda ⁽¹³⁾.

Dublini III määruse ja Dublini rakendusmääruse kohased menetluslikud tagatised

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. juuni 2013. aasta määrus (EL) nr 604/2013, millega kehtestatakse kriteeriumid ja mehhanismid selle liikmesriigi määramiseks, kes vastutab mõnes liikmesriigis kolmanda riigi kodaniku või kodakondsuseta isiku esitatud rahvusvahelise kaitse taotluse läbivaatamise eest (uuesti sõnastatud) ⁽¹⁴⁾. Dublini III määruses on viidatud menetluslikele tagatistele, mis muu hulgas hõlmavad näiteks esindaja määramist ja tema ligipääsu kõikidele asjakohastele dokumentidele ⁽¹⁵⁾.

Perekond

Terminit „perekond“ tuleks tõlgendada laialt, hõlmates sellega bioloogilised, lapsendanud või kasuvanemad, vennad ja õed või vajaduse korral laiendatud perekonna või kogukonna liikmed ⁽¹⁶⁾.

Perekonnaliikmete otsimine

See tähendab perekonnaliikmete (sealhulgas saatjata alaealiste sugulaste või endiste hooldajate) otsimist peresidemete taastamise või perekonna taasühinemise eesmärgil, kui see on lapse parimates huvides ⁽¹⁷⁾.

Eestkostja/esindaja ⁽¹⁸⁾

Rahvusvahelises ja ELi raamistikus ei kasutata termineid „eestkostja“, „esindaja“ ja „seaduslik esindaja“ järjepidevalt või ühetaoliselt. Praktilises juhendis kasutatakse termineid „eestkostja/esindaja“ läbivalt üheskoos.

Eestkostja on sõltumatu isik, kes tagab lapse parimate huvide kaitse ja üldise heaolu ning täiendab seega lapse piiratud õigusvõimet. Eestkostja tegutseb lapse seadusliku esindajana kõikides menetlustes samamoodi, nagu vanem esindab oma last ⁽¹⁹⁾.

⁽¹²⁾ Inimkaubandus on jätkuvalt väga tulus raske ja organiseeritud kuritegevuse liik, mis on sõnaselgelt keelatud Euroopa Liidu põhiõiguste hartaga, eelkõige selle artikliga 5, ning Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklitega 79 ja 83. Inimkaubandusevastase direktiivi artiklis 2 on esitatud inimkaubanduse määramine, sealhulgas konkreetne viide lapsohvritele. Teadete kohaselt kasvab lastega kaubitsemise seksuaalse ärakasutamise (mille ohvrid on valdavalt tüdrukud) ning sunniviisilise kuritegevuse eesmärgil. Inimkaubandusevõrgustikud on ära kasutanud rändekriisi, võttes oma tegevuse sihtmärgiks kõige haavatavamad rühmad, eriti lapsed, ja üldiselt kardetakse seksuaalse ärakasutamise eesmärgil toimuva inimkaubanduse riski suurenemist. Vt komisjoni 19. mai 2016. aasta aruanne Euroopa Parlamendile ja nõukogule inimkaubandusevastases võitluses tehtud edusammude kohta, COM(2016) 267 final (eduaruanne); Europoli 2016. aasta veebruari „Situation Report: Trafficking in human beings in the EU“ (Olukorraaruanne: inimkaubandus ELis), 765175 (olukorraaruanne).

⁽¹³⁾ Vt inimkaubandusevastase direktiivi artiklid 13–16. Ülevaade inimkaubanduse ohvrite õigustest ELis on esitatud Euroopa Komisjoni 2013. aasta dokumendis „Inimkaubanduse ohvrite õigused ELis“.

⁽¹⁴⁾ Dublini III määrus.

⁽¹⁵⁾ Dublini III määruse artikli 6 lõige 2.

⁽¹⁶⁾ Lapse Õiguste Komitee 1. septembri 2005. aasta üldkommentaari nr 6 (2005) saatjata ja vanematest eraldatud laste kohtlemise kohta väljaspool päritoluriiki, CRC/GC/2005/6; miinimumnõuete direktiivi (uuesti sõnastatud) põhjendus 19.

⁽¹⁷⁾ Lapse Õiguste Komitee 1. septembri 2005. aasta üldkommentaari nr 6 (2005) saatjata ja vanematest eraldatud laste kohtlemise kohta väljaspool päritoluriiki, CRC/GC/2005/6; Dublini III määruse artikli 6 lõige 4 ning vastuvõtutingimuste direktiivi (uuesti sõnastatud) artikli 24 lõike 3 ja miinimumnõuete direktiivi (uuesti sõnastatud) sätteid. Vt ka EASO, „Practical Guide on Family Tracing“ (Praktiline juhend perekonnaliikmete otsimise kohta), 2016.

⁽¹⁸⁾ Täiendavad terminoloogiasuunised: vt FRA käsiraamat „Vanemliku hoolitsuseta laste eestkoste“, juuni 2014, lk 14–15.

⁽¹⁹⁾ Lapse Õiguste Komitee 1. septembri 2005. aasta üldkommentaari nr 6 (2005) saatjata ja vanematest eraldatud laste kohtlemise kohta väljaspool päritoluriiki, CRC/GC/2005/6; ÜRO Peaassamblee 24. veebruari 2010. aasta suunised laste asendushoolduse kohta, A/RES/64/142; FRA 2014. aasta juuni käsiraamatus „Vanemliku hoolitsuseta laste eestkoste“ on esitatud suunised, kuidas riiklikke eestkoste süsteeme luua ja juhtida, ning nimetatud peamised ülesanded, mida eestkostja peaks täitma. ÜRO dokumentides on eestkostja mõiste laiem kui ELi õigustikus.

Esindaja on määratletud kui „isik või organisatsioon, kelle pädevad ametiasutused on määranud selleks, et aidata ja esindada [last] [---] [rahvusvahelise kaitse] menetlustes eesmärgiga tagada lapse parimate huvide kaitse ja teostada vajaduse korral [lapse] nimel õigus- ja teovõimet. [---]“⁽²⁰⁾.

Esindaja roll erineb **seadusliku esindaja** rollist; seaduslik esindaja on õigusnõustaja või kvalifitseeritud jurist või õigustöötaja, „kes annab õigusabi, kõneleb lapse nimel ning esindab teda seaduslikult kirjalikes avaldustes ning isiklikult [---] varjupaiga- või muudes kohtumenetlustes, nagu on ette nähtud liikmesriigi õigusega“⁽²¹⁾.

Menetluslikud kaitsemeetmed ja tagatised

Menetluslikud tagatised on spetsiaalsed toetusmeetmed, mis on kehtestatud eesmärgiga luua vajalikud tingimused selleks, et erivajadustega isikutel oleks tegelik juurdepääs menetlustele ja nad saaksid esitada oma rahvusvahelise kaitse taotluse põhjendamiseks vajalikud dokumendid. Need võimaldavad erivajadustega taotlejatel kasutada varjupaigamenetluste direktiivis (uuesti sõnastatud) sätestatud õigusi ja täita selles sätestatud kohustusi⁽²²⁾.

Dublini III määruses osutavad „menetluslikud tagatised“ vaidlustamisega seotud sätetele. Lapse Õiguste Komitee üldkommentaaris nr 14 on loetletud eespool määratletud tagatised ning menetluslikud kaitsemeetmed, näiteks õigus avaldada arvamust ja õigus esitada kaebus.

Sugulane

Lapse täiskasvanud tädi, onu või vanavanem, kes viibib liikmesriigi territooriumil, sõltumata sellest, kas siseriikliku õiguse tähenduses on laps sündinud abielust või väljaspool abielu või on lapsendatud⁽²³⁾. Kui asjaomane asutus on nad ametlikult määranud, nimetatakse neid käesolevas juhendis ka **hooldajateks**⁽²⁴⁾.

Vanematest eraldatud laps

Laps, kes on eraldatud kõikidest „asjaomase liikmesriigi õiguse või tava kohaselt tema eest vastutavatest täiskasvanud isikutest“, kuid mitte tingimata muudest sugulastest. Seega võib see olla laps, keda saadavad muud täiskasvanud perekonnaliikmed või sugulased⁽²⁵⁾. Kehtivas varjupaigaküsimusi käsitlevas liidu õigustikus ei ole seda terminit kasutatud. Varjupaigaküsimusi käsitlevas liidu õigustikus kuuluvad vanematest eraldatud lapsed saatjata laste kategooriasse.

Saatjata laps

Laps, kes saabub liikmesriigi territooriumile tema eest asjaomase liikmesriigi õiguse või tavade kohaselt vastutava täiskasvanuta seni, kuni selline isik/täiskasvanu ei ole teda tegelikult oma hoole alla võtnud; sealhulgas laps, kes on üksi jäetud pärast liikmesriigi territooriumile saabumist⁽²⁶⁾.

⁽²⁰⁾ Varjupaigamenetluste direktiivi (uuesti sõnastatud) artikli 2 punkt n ja vastuvõtutingimuste direktiivi (uuesti sõnastatud) artikli 2 punkt j.

⁽²¹⁾ FRA käsiraamat „Vanemliku hoolitsuseta laste eestkoste“, juuni 2014.

⁽²²⁾ Varjupaigamenetluste direktiivi (uuesti sõnastatud) põhjendus 29 ja artikli 2 punkt d.

⁽²³⁾ Dublini III määruse artikli 2 punkt h.

⁽²⁴⁾ Ilma et see seaks piiranguid liikmesriikidele, kes käsitlevad hooldamist mõne institutsiooni, varjupaiga haldaja või muu isiku kui sugulase ülesandena. Mõnes liikmesriigis on hooldaja lapse igapäevase hooldamise, st majutuse, toidu, kooliviimise jms eest vastutav isik või institutsioon.

⁽²⁵⁾ Laste Õiguste Komitee 1. septembri 2005. aasta üldkommentaari nr 6 (2005) saatjata ja vanematest eraldatud laste kohtlemise kohta väljaspool päritoluriiki, CRC/GC/2005/6, III jaotise punkt 8.

⁽²⁶⁾ Vastuvõtutingimuste direktiivi (uuesti sõnastatud) artikli 2 punkt e; varjupaigamenetluste direktiivi (uuesti sõnastatud) artikli 2 punkt m; miinimumnõuete direktiivi (uuesti sõnastatud) artikli 2 punkt l; Dublini III määruse artikli 2 punkt j; perekondade taasühinemise direktiivi artikli 2 punkt f; Lapse Õiguste Komitee 1. septembri 2005. aasta üldkommentaar nr 6 (2005) saatjata ja vanematest eraldatud laste kohtlemise kohta väljaspool päritoluriiki, CRC/GC/2005/6, III jaotise punkt 7. Vt ka ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Ameti ja UNICEFi väljaanne „Safe & Sound: what States can do to ensure respect for the best interests of unaccompanied and separated children in Europe“ („Elus & terve. Mida riigid saavad teha, et tagada saatjata ja vanematest eraldatud laste parimate huvide austamine Euroopas“), 2014, lk 22.

1. Lapse parimate huvide taust ja elemendid

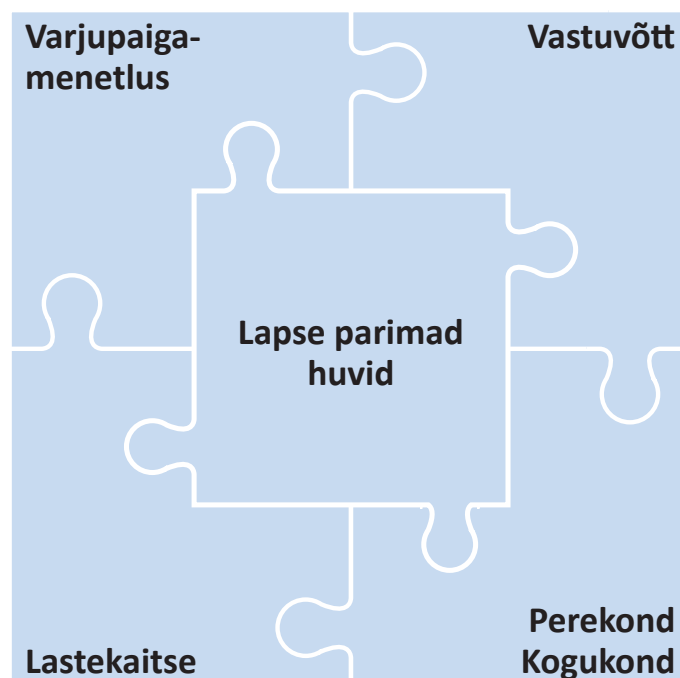
Lapse parimad huvid on **õigus, põhimõte ja menetlusnorm**, millel on kindel koht rahvusvahelises õiguses ja Euroopa õiguses ning mida on veelgi enam tähtsustatud Euroopa ühist varjupaigasüsteemi käsitlevates uuesti sõnastamise ettepanekutes ⁽²⁷⁾. Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklis 24 on sätestatud, et „[k]õikides lastega seotud toimingutes, mida teevad avalik-õiguslikud asutused või eraõiguslikud institutsioonid, tuleb esikohale seada lapse huvid“ ⁽²⁸⁾, ning lapse õiguste konventsiooni artiklis 3 on täpsustatud, et „[i]gasugustes lapsi puudutavates ettevõtmistes [...] tuleb esikohale seada lapse huvid“ ⁽²⁹⁾. Kohustust tagada lapse parimate huvide esikohale seadmine on korratud ka varjupaigaküsimusi käsitlevas liidu õigustikus ⁽³⁰⁾.

Lapse parimate huvide esikohale seadmine on pidev protsess, milleks on vaja teha hindamine enne mis tahes olulise haldusotsuse tegemist. Lapse parimate huvidega seotud protsessid peaksid algama enne varjupaigamenetlust ja jätkuma pärast selle lõppu.

Seni, kuni lapsega seotud varjupaigamenetlus kestab, vastutavad lapse parimate huvide hindamise eest lastekaitseasutused ja menetlevad ametiasutused ning muud osalejad.

- Lastekaitstes osalejad hindavad lapse parimaid huve samaaegselt mitmel eesmärgil (vastuvõtt, haridus, hooldusõigus jne).
- See ei vabasta aga menetlevaid ametiasutusi nende kohustusest seada lapse parimad huvid esikohale varjupaigamenetluse kõigis etappides.

Need hinnangud ei tohiks olla üksteist välistavad. Need peaksid tuginema üksteisele, et kõikides protsessides saavutataks vajalik sünergia ja välditaks kattumist.

⁽²⁷⁾ Euroopa Komisjon, [Child-specific provisions in the Common European Asylum Package](#), an extract of child-specific provisions in the current CEAS and in the proposals for its reform of 4 May and 13 July 2016.

⁽²⁸⁾ Euroopa Liit, [Charter of Fundamental Rights of the European Union](#), 26 October 2012, 2012/C 326/02.

⁽²⁹⁾ United Nations, [Convention of the Rights of the Child \(CRC\)](#), 20 November 1989.

⁽³⁰⁾ Vt poliitika- ja suunisdokumendid (II lisa).

EASO laste rahvusvahelise kaitse menetluste kaardistamise järeldused

EASO 2017. aasta kaardistamise valideeritud järelduste kohaselt võib lapse parimate huvide hindamine toimuda varjupaigamenetluse eri etappides. **Irimaal ja Slovakkias** teeb lastekaitseametnik hindamise enne rahvusvahelise kaitse menetluse algust. **Bulgaarias ja Kreekas** hinnatakse lapse parimaid huve juhul, kui prokuröri nõuetekohaselt teavitatakse⁽³¹⁾. **Poolas** viib hindamise läbi menetlev ametiasutus rahvusvahelise kaitse otsuse tegemise ajal.

16s EL+ riigis (Austria, Belgia, Šveits, Küpros, Saksamaa, Taani, Eesti, Hispaania, Soome, Prantsusmaa⁽³²⁾, Itaalia, Läti, Norra, Rootsi, Sloveenia ja Slovakkia⁽³³⁾) hinnatakse lapse parimaid huve varjupaigamenetluse kõikides etappides. **Hispaanias ja Soomes** hindavad vastuvõtmisega seoses lapse parimaid huve vastuvõtukeskuste sotsiaaltöötajad.

1.1 Lapse õigustel põhinev lähenemisviis

Käesolevas praktilises juhendis rõhutatakse, et riigi ametiasutused on kohustatud järgima lapse õigustel ja muudel õigustel põhinevat lähenemisviisi lapse parimatele huvidele. Lapse Õiguste Komitee üldkommentaaris nr 14 (2013) lapse õiguse kohta tema huvide esikohale seadmisele on esitatud pädev tõlgendus ja suunised osalisriikidele selle kohta, kuidas seda rakendada. See hõlmab menetluslike kaitsemeetmeid õiguste rakendamise tagamiseks⁽³⁴⁾. Lapse õigustel põhineva lähenemisviisiga (erinevalt riigikesksest lähenemisviisist):

[---] toetatakse konventsiooniga kõikidele lastele tagatud õiguste teostamist, suurendades kohustatud isikute suutlikkust täita oma kohustusi õigusi austada, kaitsta ja täita (artikkel 4) ning õigustatud isikute suutlikkust oma õigusi nõuda, juhindudes alati õigusest mittediskrimineerimisele (artikkel 2), õigusest lapse parimate huvide esikohale seadmisele (artikli 3 lõige 1), õigusest elule, ellujäämisele ja arengule (artikkel 6) ning õigusest lapse arvamuse arvestamisele (artikkel 12).
[---] Selline lapse õigustel põhinev lähenemisviis on terviklik ning selles rõhutatakse lapse enda ja kõikide teda ümbritsevate sotsiaalsete süsteemide – perekonna, kooli, kogukonna, institutsioonide, religioossete ja kultuurisüsteemide – tugevate külgede ja ressursside toetamist⁽³⁵⁾.

Lapse parimate huvide esikohale seadmiseks tuleb järjepidevalt kasutada terviklikke ja lapsekeskseid protsesse. Lapse konkreetseid individuaalseid asjaolusid ja vajadusi tuleb arvesse võtta kõikides last mõjutavates toimingutes ja otsustes, olenemata sellest, kas need on lühiajalised, keskmise kestusega või pikaajalised.

5. Lapse parimatest huvidest lähtumise põhimõtte täielikuks rakendamiseks on vaja välja töötada õigustel põhinev lähenemisviis, millesse on kaasatud kõik osalejad, et tagada lapse igakülgne füüsiline, psühholoogiline, moraalne ja vaimne terviklikkus ning toetada tema inimväärikust⁽³⁶⁾.

Lapse parimate huvide esikohale seadmine peab moodustama osa individuaalsest protsessist, mis viiakse läbi kõikide laste puhul, kes on väljendanud oma kavatsust taotleda rahvusvahelist kaitset, ning seda kohaldatakse kõikide rahvusvahelise kaitsega seotud otsuste ja menetluste suhtes.

Laste spetsiaalsete menetluslike vajaduste tuvastamine on ka varjupaigamenetluste direktiivist (uuesti sõnastatud) tulenev kohustus, samuti tuleb vastuvõtutingimuste direktiivi (uuesti sõnastatud)

⁽³¹⁾ Kui prokuröri ei ole nõuetekohaselt teavitatud, toimub hindamine vestluse käigus.

⁽³²⁾ Prantsusmaal algab lapse parimate huvide hindamine hetkest, mil saatjata laps leitakse, ning see ei sõltu varjupaigamenetluse olemasolust ega staadiumist. Lapse parimaid huve hindab vanuse hindamise ajal ja hiljem menetlev asutus.

⁽³³⁾ Lapse parimate huvide hindamine algab hetkest, mil laps leitakse või tuvastatakse.

⁽³⁴⁾ Lapse Õiguste Komitee 29. mai 2013. aasta üldkommentaari nr 14 (2013) lapse õiguse kohta tema huvide esikohale seadmisele (artikli 3 lõige 1), CRC/C/GC/14, V jaotis.

⁽³⁵⁾ ÜRO majanduslike, sotsiaalsete ja kultuuriliste õiguste komitee 8. detsembri 1999. aasta üldkommentaari nr 13 „The Right to Education (Art. 13 of the Covenant)“ (Õigus haridusele (pakti artikkel 13)), E/C.12/1999/10, punkt 59.

⁽³⁶⁾ Lapse Õiguste Komitee 29. mai 2013. aasta üldkommentaari nr 14 (2013) lapse õiguse kohta tema huvide esikohale seadmisele (artikli 3 lõige 1), CRC/C/GC/14, I jao jaotise A punktid 4 ja 5.

alusel hinnata haavatavust ⁽³⁷⁾. See võib hõlmata kõigi osalejate, näiteks lastekaitstes osalejate või teenuseosutajate kaasamist.

Pideva parimate huvide hindamise käigus tuleb arvesse võtta asjaolu, et lapse võimed ⁽³⁸⁾ või erivajadused muutuvad aja jooksul ning võetud meetmeid peab saama vastavalt sellele läbi vaadata või kohandada, selle asemel et teha lõplikke või tagasipööramatuid otsuseid.

1.2 Mõiste „esikohale seadmine“ selgitus

Laste Õiguste Komitee sõnastatuna on lapse parimatest huvidest lähtumise põhimõtte eesmärk tagada kõigi konventsioonis „tunnustatud õiguste täielik ja efektiivne realiseerimine kui ka lapse terviklik areng“ ⁽³⁹⁾. Lapse parimate huvide esikohale seadmine kõikides asjaomastes otsustes tähendab seda, et kõigepealt hinnatakse iga konkreetse lapse eriolukorda ⁽⁴⁰⁾, tehes kindlaks ja hinnates kõnealuse lapsega seotud asjakohaseid elemente, täpsustades neid ning määrates igale elemendile kaalu võrreldes teiste elementidega ⁽⁴¹⁾.

Lapse parimad huvid tuleb seada **esikohale**, kuid need võib olla vaja viia tasakaalu muude, sealhulgas riigi huvidega. Otsuste tegija analüüsi osana määratakse lapse parimatele huvidele kaal. Neid peetakse prioriteetseks ja mitte üksnes üheks mitmest kaalutlusest ⁽⁴²⁾. Tuleb märkida, et muudes kontekstides tuleb lapse parimaid huvisid võrdluses käsitada **ülimana**, mis tähendab seda, et otsuse tegemisel peavad lapse parimad huvid olema määrav tegur.

Otsused, mis last varjupaigamenetlustes mõjutavad, on näiteks otsus viia lapsega läbi eraldi isiklik vestlus, ilma et vanemad selle juures viibiksid; otsus, kas olla ära kuulatud on lapse parimates huvides ning kus, millal ja kui kaua peaks vestlus toimuma; lapsega tegeleva töögi / juhtumiga tegeleva ametniku/registriametniku valimine; otsus vanuse hindamise tegemise või lapse perekonnaliikmete otsimise alustamise kohta; otsus selle kohta, kas käsitleda lapse taotlust vanema taotlusest eraldi jne.

Ka Lapse Õiguste Komitee ja võõrtöötajate komitee 2017. aasta ühises üldkommentaaris üldpõhimõtete rakendamise kohta rahvusvahelise rände kontekstis (Lapse Õiguste Komitee kommentaar nr 22 ja võõrtöötajate komitee kommentaar nr 3) ⁽⁴³⁾ on osutatud konkreetsetele olukordadele, kus on vaja lapse parimaid huve ametlikult hinnata / need kindlaks määrata ⁽⁴⁴⁾.

Lisaks laieneb see kõikidele lapse taotluse hindamise aspektidele ja lapse parimate huvide kaitsega seotud sisulistele aspektidele. Sellised aspektid on näiteks laste vastu suunatud tagakiusamine, perekonna olemasolu päritoluriigis või muudes riikides, riigisisene põgenemisvõimalus lapsele (kui asjakohane), turvaline kolmas riik (kui asjakohane), kaitsemeetmed ja laste olukorrast tulenevad diferentseeritud õiguslikud künnised, st tõendamiskohustus, kahtluse tõlgendamine kahtlustatava kasuks jne.

⁽³⁷⁾ Vt ka vastuvõtutingimuste direktiivi (uuesti sõnastatud) artikli 23 lõige 4 (rehabilitsatsiooniteenused ja toetus).

⁽³⁸⁾ Lapse Õiguste Komitee 29. mai 2013. aasta [üldkommentaari nr 14 \(2013\) lapse õiguse kohta tema parimate huvide esikohale seadmisele \(artikli 3 lõige 1\)](#), CRC/C/GC/14, punkt 84.

⁽³⁹⁾ Lapse Õiguste Komitee 29. mai 2013. aasta [üldkommentaari nr 14 \(2013\) lapse õiguse kohta tema parimate huvide esikohale seadmisele \(artikli 3 lõige 1\)](#), CRC/C/GC/14, I jao jaotise A punktid 4 ja 5.

⁽⁴⁰⁾ Lapse Õiguste Komitee 29. mai 2013. aasta [üldkommentaari nr 14 \(2013\) lapse õiguse kohta tema parimate huvide esikohale seadmisele \(artikli 3 lõige 1\)](#), CRC/C/GC/14, V jao punktid 46 ja 48–51.

⁽⁴¹⁾ Lapse Õiguste Komitee 29. mai 2013. aasta [üldkommentaari nr 14 \(2013\) lapse õiguse kohta tema parimate huvide esikohale seadmisele \(artikli 3 lõige 1\)](#), CRC/C/GC/14, V jao jaotise 2 punkt 80. Lisateavet on EASO 2017. aasta laste varjupaigamenetlusi käsitlevas aruandes „Asylum Procedures for Children Report“.

⁽⁴²⁾ Lapse Õiguste Komitee 29. mai 2013. aasta [üldkommentaari nr 14 \(2013\) lapse õiguse kohta tema parimate huvide esikohale seadmisele \(artikli 3 lõige 1\)](#), CRC/C/GC/14, IV jao jaotise A 4. alajaotise punktid 36–40.

⁽⁴³⁾ See üldkommentaar tugineb 2012. aasta dokumendile ja aruandele, mis koostati 2012. aasta septembris Genfis toimunud Lapse Õiguste Komitee üldise arutelu põhjal, ning muudele dokumentidele, mida on nimetatud Lapse Õiguste Komitee ja võõrtöötajate komitee 16. novembri 2017. aasta [ühise üldkommentaari nr 3 \(2017\) \[võõrtöötajate komitee\] ja nr 22 \(2017\) \[Lapse Õiguste Komitee\]](#) (üldiste põhimõtete kohta seoses laste inimõigustega rahvusvahelise rände kontekstis) jaotise A punktis 5.

⁽⁴⁴⁾ [Ühises üldkommentaaris nr 3 \[võõrtöötajate komitee\] ja nr 22 \[Lapse Õiguste Komitee\]](#) on märgitud, et „lapse parimaid huve võetakse täielikult arvesse välismaalaste õiguses, rändepoliitika kavandamisel, rakendamisel ja hindamisel ning üksikjuhtumite kohta otsuste tegemisel, sealhulgas riiki sisenede või riigis elamise taotluste rahuldamisel või tagasilükkamisel, otsustes, mis käsitlevad rändealase õiguskaitse tagamist või laste ja/või nende vanemate või eestkostjate juurdepääsu piiramist sotsiaalsetele õigustele, ning otsustes perekonna ühtsuse ja lapse isikuhooldusõiguse kohta, mille puhul seatakse lapse parimad huvid esikohale ja käsitatakse neid seega esmatähtsatena. Eelkõige tuleks lapse parimad huvid sõnaselgelt tagada individuaalsete menetluste kaudu, mis moodustavad lahutamatu osa kõikidest haldus- või kohtuotsustest lapse riiki sisenede, riigis elamise või riiki naasmise kohta, lapse paigutamise või hooldamise kohta või vanema kinnipidamise või väljasaatmise kohta seoses tema enda rändestaatusega.“

EASO laste varjupaigamenetluste kaardistamise tulemused

11 riiki (**Belgia, Bulgaaria, Šveits, Küpros, Taani, Eesti, Iirimaa, Hispaania** ⁽⁴⁵⁾, **Prantsusmaa, Läti ja Rootsi**) on kehtestanud ametliku protsessi lapse parimate huvide hindamiseks varjupaigamenetlustes.

Austrias, Saksamaal, Kreekas, Poolas, Soomes, Itaalias, Norras ja Slovakkias seatakse lapse parimad huvid varjupaigamenetlustes esikohale, kuigi nendes riikides puudub lapse parimate huvide hindamiseks ametlik protsess.

Soomes, Ungaris ⁽⁴⁶⁾, **Leedus, Madalmaades, Poolas, Rumeenias ja Sloveenias** puudub ametlik lapse parimate huvide tagamise protsess, kuid on samas kehtestatud teatud kaitsemeetmed. **Madalmaades** kaasatakse juhul, kui on vaja hinnata lapse parimaid huve, sihtasutus NIDOS ja lastekaitseõukogu. **Poolas** hinnatakse lapse parimaid huve rahvusvahelise kaitse vajaduse hindamise raames. **Sloveenias** peavad kõik osalevad ametiasutused ja töötajad seadma lapse parimad huvid esikohale varjupaigamenetluse kõigis etappides.

1.3 Multidistsiplinaarsus ja objektiivsus

Lapse parimate huvide hindamine peab toimuma valdkonnaüleselt ⁽⁴⁷⁾; sellesse tuleb kaasata kõik asjaomased osalejad ning selle peavad läbi viima spetsialistid ja eksperdid, keda on põhjalikult kontrollitud ja kes on saanud asjakohase koolituse lastega töötamiseks ⁽⁴⁸⁾.

Lapse parimad huvid on olemuselt objektiivsed, st need ei saa tugineda subjektiivsetele hoiakutele, seisukohtadele ja arvamustele. Täiskasvanu hinnang lapse parimate huvide kohta ei saa olla ülimuslik kohustuse suhtes järgida lapse kõiki konventsioonist tulenevaid õigusi ⁽⁴⁹⁾. See tähendab seda, et lapse parimate huvidega ei saa kunagi põhjendada lapse õiguste konventsiooni kohasest õigusest ilmajätmist.

Peetakse heaks tavaks tagada, et kõik lapse parimate huvide kohta tehtud soovitused või hinnangud vaadatakse täiendavalt läbi ja kiidetakse heaks, lähtudes nn **nelja silma põhimõttest**, mille kohaselt juhtumiga tutvub vähemalt kaks ametnikku.

1.4 Parimate huvide menetlusprotsess

Kui menetlevad ametiasutused on esimesed, kes konkreetse lapsega kokku puutuvad, või kui nad vastutavad mitme erineva menetlusliku või seadusliku võimaluse eest, võidakse neilt nõuda lapse parimate huvide menetlusprotsesside algatamist. Sellistel juhtudel ja eriti kui isiklik vestlus hõlmab lapse parimaid huve käsitlevaid küsimusi ja menetluslike tagatise, tuleks kaasata kõik asjakohased osalejad ja mitte jätta last ilma tema parimate huvide eraldi ärakuulamise võimalusest.

Näited praktikast

Soomes ja **Rootsis** ühendavad menetlevad asutused varjupaiga-, sisserände-, inimkaubandusvastase võitluse ja vastuvõtuvaldkonna pädevused ning viivad seega läbi parimate huvide hindamise ja mõnikord parimate huvide menetlemise, arvestades ka väljapoole rahvusvahelise kaitse menetlusi jäävaid küsimusi.

⁽⁴⁵⁾ Garanteerib eestkostja.

⁽⁴⁶⁾ Ungaris laiendatakse Ungari varjupaigaseaduse järgmise muudatusega õigusakte, millega tagatakse lapse parimate huvide järgimine.

⁽⁴⁷⁾ Soovitused multidistsiplinaarse rühma kasutamise kohta on esitatud ka Lapse Õiguste Komitee 29. mai 2013. aasta üldkommentaaris nr 14 (2013) [lapse õiguse kohta tema parimate huvide esikohale seadmisele \(artikli 3 lõige 1\)](#), CRC/C/GC/14.

⁽⁴⁸⁾ Programm „Vanematest eraldatud lapsed Euroopas“; [avaldus hea tava kohta](#), 2010, lk 6.

⁽⁴⁹⁾ Lapse Õiguste Komitee 29. mai 2013. aasta üldkommentaaris nr 14 (2013) [lapse õiguse kohta tema parimate huvide esikohale seadmisele \(artikli 3 lõige 1\)](#), CRC/C/GC/14.

1.5 Lapse parimad huvid ja õigus avaldada arvamust ⁽⁵⁰⁾

Lapse seisukohad tuleks ära kuulata ning arvestada neid vastavalt lapse vanusele ja küpsusele. Kõikides otsuste tegemise protsessides, kus seatakse lapse parimad huvid esikohale, tuleb tagada lapse õigus avaldada vabalt oma seisukohti. Liikmesriigid peavad kehtestama mehhanismid, et küsida seisukohti lapselt, kes suudab oma arvamusi kujundada, see tähendab võimaldada lapsel väljendada soovi oma arvamust avaldada. Kui laps otsustab, et ta soovib arvamust avaldada, siis saab ta määrata, kuidas seda teha: kas otse või esindaja (eestkostja või vanema) kaudu. Kui laps on otse või kaudselt avaldanud oma arvamust, tuleb lapse arvamust nõuetekohaselt arvesse võtta vastavalt tema vanusele ja küpsusele.

Last tuleks teavitada ka sellest, kuidas kõnealust teavet kasutatakse. Lapse ärakuulamine tähendab ka lapse kaasamist. Siinkohal on samuti vaja esitada teave last arvestaval viisil, aidates seeläbi lapsel oma olukorrast (st varjupaigamenetlusest) aru saada. Vastutavad ametnikud peavad tagama, et lapse ärakuulamine teda ei kahjusta.

1.6 Lapse parimate huvide elementide tasakaalustamine

Kõikides parimate huvide hindamise protsessides tuleb nõuetekohaselt arvestada lapse perekondlikku olukorda, olukorda tema päritoluriigis, konkreetset haavatavust, ohutust ja last ohustavaid riske, kaitsevajadust, integratsiooni taset vastuvõtvas riigis, lapse vaimset ja füüsilist tervist ning haridust ja sotsiaal-majanduslikke tingimusi. Selle analüüsi võivad teha menetlevas ametiasutuses töötavad sotsiaaltöötajad või muud osalejad ja see tehakse kättesaadavaks menetlevale ametiasutusele. Analüüsis tuleb arvestada lapse sugu; seksuaalset orientatsiooni või soodentiteeti; rahvuslikku, etnilist või sotsiaalset päritolu; usku; puuet; rändestaatust või elukohta; kodakondsust; vanust; majanduslikku olukorda; poliitilisi või muid vaateid ⁽⁵¹⁾; kultuurilist ja keelelist tausta või muid asjaolusid.

Hindajad peavad lapse eri õigused tasakaalu viima ja võtma eesmärgiks tagada lapse kõikide õiguste parim võimalik teostamine ⁽⁵²⁾. Parimate huvide dokumenteerimine peaks hõlmama ka lapse olukorra üksikasjalikku kirjeldust, sealhulgas kõiki kaitsemeetmeid ja järeldusi, ning analüüsi, milles kirjeldatakse kõnealuste elementide tasakaalustamist, lapse puhul kaalutud valikuid ning seda, mis valik on lapse parimates huvides ja miks.

Järgmisesse loetellu on lisatud ka üldkommentaari nr 14, ⁽⁵³⁾ lapse õiguste konventsiooni ja varjupaigaküsimusi käsitleva liidu õigustiku viited ⁽⁵⁴⁾:

- perekonna taasühinemise võimalused (lapse õiguste konventsiooni artikkel 10, vastuvõtutingimuste direktiivi (uuesti sõnastatud) artikli 23 lõige 2);
- lapse elu, ellujäämine ja areng (lapse õiguste konventsiooni artikkel 6); heaolu;
- lapse identiteet (lapse õiguste konventsiooni artikkel 8) ja taust;
- haavatav olukord; võimalik inimkaubanduse ohver (lapse õiguste konventsiooni artiklid 32 ja 39, vastuvõtutingimuste direktiivi (uuesti sõnastatud) artikli 23 lõige 2, Dublini III määruse artikli 6 lõike 3 punkt c); muud erivajadused (lapse õiguste konventsiooni artiklid 20 ja 22, vastuvõtutingimuste direktiivi (uuesti sõnastatud) artikkel 22);
- lapse õigus haridusele (lapse õiguste konventsiooni artikkel 28);
- lapse õigus tervisele (lapse õiguste konventsiooni artikkel 24);

⁽⁵⁰⁾ Vt ka ÜRO majanduslike, sotsiaalsete ja kultuuriliste õiguste komitee 12. mai 1999. aasta [üldkommentaar nr 12 „The Right to Adequate Food \(Art. 11 of the Covenant\)“](#) (Õigus piisavale toidule (pakti artikkel 11)).

⁽⁵¹⁾ Lapse Õiguste Komitee ja võõrtöötajate komitee 16. novembri 2017. aasta [ühise üldkommentaari nr 3 \(2017\)](#) [võõrtöötajate komitee] ja nr 22 (2017) [Lapse Õiguste Komitee] (üldiste põhimõtete kohta seoses laste inimõigustega rahvusvahelise rände kontekstis) I jaotise punkt 3.

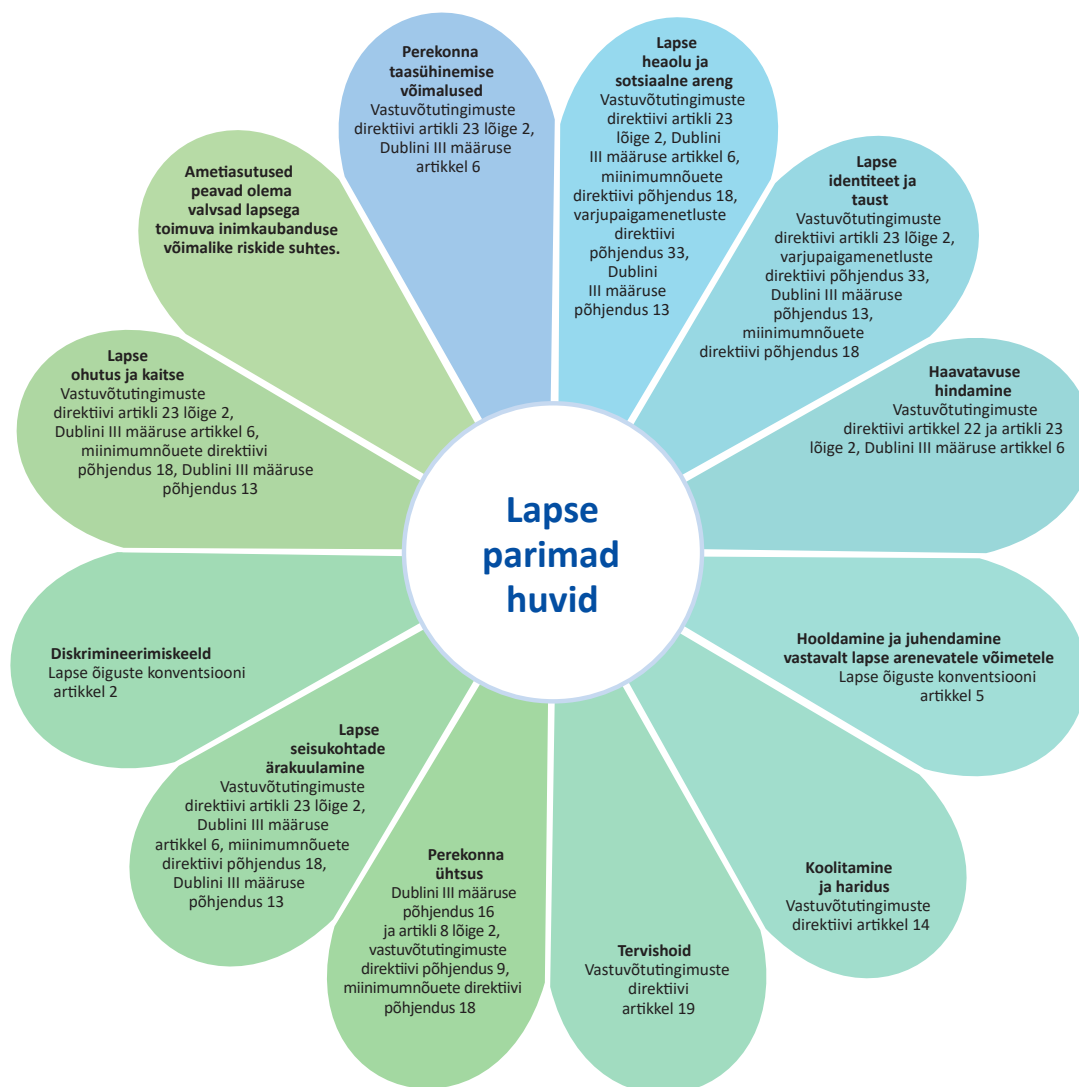
⁽⁵²⁾ „Konventsioonis ei ole õiguste hierarhiat, vaid kõik sealtoodud õigused on „lapse parimates huvides.““ Lapse Õiguste Komitee 29. mai 2013. aasta [üldkommentaar nr 14 \(2013\) lapse õiguse kohta tema parimate huvide esikohale seadmisele \(artikli 3 lõige 1\)](#), CRC/C/GC/14.

⁽⁵³⁾ Põhielemendid, mida tuleb lapse parimate huvide hindamisel arvesse võtta, on loetletud Lapse Õiguste Komitee [üldkommentaari nr 14 \(2013\) lapse õiguse kohta tema parimate huvide esikohale seadmisele \(artikli 3 lõige 1\)](#), CRC/C/GC/14, V jao jaotise A punktis 48.

⁽⁵⁴⁾ Seda küsimust on lähemalt selgitatud FRA 2018. aasta [põhiõiguste aruandes](#), lk 184–186.

- perekonna ühtsus (lapse õiguste konventsiooni artikkel 9, Dublini III määruse artikli 8 lõige 2 ja miinimumnõuete direktiivi artikkel 25), perekondliku miljöö ja suhete säilitamine;
- lapse seisukohtade ärakuulamine (lapse õiguste konventsiooni artikkel 12);
- lapse kaitse ja ohutus (lapse õiguste konventsiooni artikkel 19);
- diskrimineerimiskeelu põhimõte (lapse õiguste konventsiooni artikkel 2);
- hooldamine ja juhendamine vastavalt lapse arenevatele võimetele (lapse õiguste konventsiooni artikkel 5).

Need kajastuvad ELi õigustikus ning järgmisel joonisel on esitatud lapse parimate huvide mõned põhielemendid (mittetäielik loetelu) ja märgitud viitena asjaomased õigusaktid. Täiendavad juhised ning asjakohased poliitika- ja suunisdokumendid on esitatud II lisas ning rahvusvahelise ja Euroopa õigusraamistiku III lisas ⁽⁵⁵⁾.

⁽⁵⁵⁾ Kõik joonisel esitatud viited õigusaktidele on viited uuesti sõnastatud ELi õigusaktidele.

2. Menetluslikud kaitsemeetmed

Õigusraamistikuga nõutakse mitmete kaitsemeetmete kehtestamist, et tagada lapse parimate huvide kui esmatähtsa kaalutluse nõuetekohane arvestamine. Paljusid nendest kaitsemeetmetest kohaldatakse üldiselt kõigi varjupaika taotlevate laste suhtes. Siinkohal rõhutatakse, kuidas need täpselt aitavad rakendada lapse parimaid huve. Näiteks on juurdepääs eestkostjale üldine kaitsemeede, mis kehtib kõigi varjupaika taotlevate saatjata laste suhtes. Samas on eestkostja kaasamine lapse parimate huvide menetlusprotsessi või eestkostja antud hinnangu arvestamine osa kaitsemeetmetest, millega tagatakse lapse parimate huvide esikohale seadmine.

Nende konkreetsete menetluslike tagatiste ja kaitsemeetmete kehtestamise tagamine ja kohaldamine peab alati olema lapsi käsitlevate varjupaigamenetluste osa. Menetluslikud tagatised on ametiasutuste kohustus ja laste õigus. Vastutavad ametnikud peaksid alati seadma lapse parimad huvid esikohale, kuid samas ka pidevalt kontrollima, et vajalikud menetluslikud kaitsemeetmed on kehtestatud. Vastutavad ametnikud peaksid tagama, et konkreetse lapse parimad huvid on kaitstud.

On selge, et lapse rahvusvahelise kaitse taotluse käsitlemisse sekkuvad mitmed eri asutusi esindavad osalejad. Nad kõik vastutavad (oma pädevusvaldkonnas) lapse parimate huvide esikohale seadmise eest. Vastutav ametnik võib esindada ükskõik millist asjaomast osalejat või asutust. Lastekaitsejuhtumite haldamise eest vastutavad sotsiaaltöötajad või lastekaitsejuhtumi haldurid.

Käesolevas juhendis välja toodud kaitsemeetmed käsitlevad kõiki lapsega peetavaid vestlusi, sealhulgas seoses varjupaigamenetlusega läbiviidavat isiklikku vestlust.

Näited praktikast

Küprosel palutakse lapsel rahvusvahelise kaitse taotluse esitamise ajal täita eraldi vorm, et tuvastada haavatavad isikud. Sotsiaalhoolekandeteenistus hindab lapse parimaid huve pidevalt kuni lapse 18aastaseks saamiseni.

Lätis hinnatakse lapse parimaid huve kogu varjupaigamenetluse vältel, jälgides last ja temaga korduvalt suheldes.

Norras nõutakse sisserändeameti (UDI) teostatava lapse parimate huvide hindamise puhul, et lapsele antakse võimalus väljendada oma seisukohti teda puudutavates küsimustes.

Ohutus

Kogu varjupaigamenetluse vältel tuleb kaitsta lapsi mis tahes vormis vägivalda, väärkohtlemise, hooletusse jätmise ja ärakasutamise eest. Varjupaigaametnikud peavad võtma arvesse võimalikke haavatavus- ja riskinäitajaid ning olema neist teadlikud, et tagada lapse ohutus kogu varjupaigamenetluse vältel (vt haavatavust ja riskinäitajaid käsitlev jagu).

Koguda tuleks teavet lapse heaolu ja kõikide tema kaitse või ohutusega seotud võimalike probleemide kohta. Sellise teabe kogumine ja selle nõuetekohane arvestamine võib aidata tagada lapse kaitse näiteks selle eest, et ta satub teda väärkohelnud, kahjustanud või temaga kaubitsenud isikute kätte või puutub nendega kokku. Vastutav ametnik peaks hoolikalt kaaluma sellise teabe allikaid ja seda, kui suurt kaalu sellele teabele omistada, võttes arvesse, et palju sõltub juhtumi individuaalsetest üksikasjadest.

Kvalifitseeritud töötajad

Lastega tegelevad varjupaigaametnikud peaksid olema **kvalifitseeritud, omama lastega töötamise kogemust** ja saanud **nõuetekohase väljaõppe**. Otsused lapse rahvusvahelise kaitse taotluse kohta peab tegema pädev asutus, kes on täielikult kursis ka kõikide lapse õigusi, inimkaubandust ja muid asjakohaseid kaitseküsimusi käsitlevate õigusaktidega.

Lapsega otseselt tegelevad ametnikud peaksid olema läbinud **lapsesõbralike vestlustehnikate** koolituse ⁽⁵⁶⁾. EL+ riigid peaksid määrama lapsi käsitlevate juhtumitega tegelema kvalifitseeritud spetsialistid ja pidevalt suurendama oma töötajate suutlikkust. Tõlgid peaksid samuti olema koolitatud ning tundma lastele tõlkimise valdkonda.

Rahvusvahelise kaitse taotlemine

Lapsel tuleks aidata teha teadlik otsus rahvusvahelist kaitset taotleda. Varjupaiga taotlemine on iga lapse põhiõigus, mille teostamine ei sõltu ametiasutuste eelnevast hinnangust. Küsida tuleks lapse arvamust rahvusvahelise kaitse taotlemise kohta. Seda tuleks arvesse võtta vastavalt lapse vanusele ja küpsusele.

Pärast taotluse esitamist võib laps või tema esindaja järgnevalt otsustada taotluse tagasi võtta, kui on olemas muid seaduslikke võimalusi, mis aitavad paremini tagada konkreetse lapse parimaid huve, ning kui taotlus või pagulaseks tunnistamise võimalikud tagajärjed ei pruugi olla sel ajahetkel selle lapse parimates huvides.

Kui laps mõistab, et tema seisukohti võetakse arvesse, võib ta olla koostööaltim, mis on menetlusele täiendavalt kasulik.

Registreerimine

Lastele suunatud kaitsemeetmeid tuleb kohaldada alates lapse tuvastamisest. Paljusid varjupaigamenetlustes kasutatavaid kaitsemeetmeid saab kohaldada juba taotluse esitamise ajal, pärast mida käsitletakse last taotlejana. Taotluse esitamise registreerimisel tuleks koguda üksikasjalikke andmeid, sealhulgas lapse bioandmed, peresidemed ja kontaktid ning lapse ja perekonna kehtivad kontaktandmed.

Eurodaci määrusega kohustatakse liikmesriike võtma sõrmejälgi kõikidelt üle 14aastastelt rahvusvahelise kaitse taotlejatelt ⁽⁵⁷⁾. Sel eesmärgil ei tohiks süstemaatiliselt vanust hinnata ⁽⁵⁸⁾. Vastupidi, lapse vanuse aktsepteerimisel tuleks laialdaselt kohaldada kahtluse kahtlustatava kasuks tõlgendamise põhimõtet. Vanust tuleks hinnata ainult juhul, kui on tõsiseid kahtlusi, kas isik on laps või mitte.

Prioriseerimine / menetluse kestuse kohandamine

Lastega seotud varjupaigamenetlusi tuleks pidada äärmiselt prioriteetseteks. Laste taotlused tuleb tuvastada ja tagada, et lapsi, kellel on kaitsega seotud probleeme, ei jäeta pikaks ajaks ootama ega lükata nende taotluste menetlemist edasi ⁽⁵⁹⁾. Laste taotluste menetlemisel on oluline kohandada menetluse kestust: lapse taotluse prioriteetsena käsitlemine võib olla tema parimates huvides. Muudel juhtudel võib lapse parimates huvides olla anda talle enne taotluse läbivaatamisega jätkamist aega puhkamiseks ja taastumiseks. Lapse taotluse läbivaatamise aeg varjupaigamenetlustes peaks olema võimalikult lühike.

⁽⁵⁶⁾ EASO lastega vestlemise koolitusmoodul on varjupaigaametnikele ette nähtud interaktiivne moodul, mille eesmärk on parandada nende teadmisi lastega vestlemisest ja lastega vestlemise oskusi, võttes arvesse lapse vanust ja küpsust, kultuurilisi erinevusi ning trauma ja/või kannatuste mõju. Lisateave EASO koolituskava ja nimetatud mooduli kohta on kättesaadav aadressil [url](#).

⁽⁵⁷⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. juuni 2013. aasta määrus (EL) nr 603/2013, millega luuakse sõrmejälgede võrdlemise Eurodac-süsteem määruse (EL) [2013] tõhusaks kohandamiseks (ELT L 180/1). Tuleb märkida, et kehtiva ettepanekuga Eurodaci määruse läbivaatamise kohta nähakse ette kõnealuse vanuse alandamist 6. eluaastale.

⁽⁵⁸⁾ Lisateave on EASO 2018. aasta [praktilises juhendis vanuse hindamise kohta](#).

⁽⁵⁹⁾ Programm „Vanematest eraldatud lapsed Euroopas“, [avaldus hea tava kohta](#), 2010, lk 34.

Piiri-/kiirendatud/kiirmenetlustest vabastamine

Laps tuleks vabastada piiri-, kiirendatud ja kiirmenetlustest, kui selliste menetluste raames ei ole võimalik lapsele tagada piisavat vajalikku tuge ⁽⁶⁰⁾. Kui laps seda vajab, tuleb talle võimaldada aega puhkamiseks ja taastumiseks. Peale selle peaks EL+ riikides olema kehtestatud mehhanismid hädaolukorrale reageerimiseks, mille puhul võib olla vajalik viia laps/lapsed turvalisemasse keskkonda.

Seadusliku esindaja määramine

Kui lapsele on vaja määrata eestkostja/esindaja, ei tohiks esitada rahvusvahelise kaitse taotlust enne eestkostja/esindaja määramist, kes peaks abistama ka taotluse esitamisel.

Osana saatjata ja vanematest eraldatud lastele ette nähtud tagatistest tuleks võimalikult kiiresti määrata **sõltumatu ja kvalifitseeritud eestkostja/esindaja**. Eestkostja peaks vastama mitmele tingimusele, see tähendab muu hulgas eripädevust noortega töötamiseks ning piisavat suutlikkust ja eriteadmisi seoses konkreetset laste kaitsevajadustega. On oluline, et lapsele pakutakse tuge ⁽⁶¹⁾ kogu varjupaigamenetluse vältel, alates määratud eestkostjast/esindajast kuni õigusabi ja -nõustamiseni.

Eestkostjate/esindajate nimetamisel on oluline tagada järjepidevus ja määrata kindlaks maksimaalne arv lapsi, keda nad saavad samal ajal esindada.

Näide praktikast

Belgias otsustab kohus, kas last saatva täiskasvanu võib nimetada lapse tsiviilõiguslikuks eestkostjaks pärast seda, kui menetlused Belgias viibimise loa saamiseks on lõpule viidud. Varjupaigamenetluse jooksul ei saa last saatvat täiskasvanut lapse eestkostjaks nimetada.

Iirimaa peetakse kõikide riigis viibivate saatjata laste parimateks huvideks seda, et neile määratakse viivitamata sotsiaaltöötaja (kes tegutseb vanema asemel lapse eestkostjana).

Eestkostjaid/esindajaid tuleks menetlustest põhjalikult teavitada ja nad peaksid andma nõusoleku, kui see on kooskõlas lapse parimate huvidega. Nad peaksid viibima kõikide lapsega peetavate vestluste juures, sest eestkostja kohalviibimine on osa tagatisest, et vestluse jooksul järgitakse lapse õigusi. Koos vanematega olevate laste või vanematest eraldatud laste puhul, kelle hooldaja on lapse sugulane, võib aga olla lapse parimates huvides, et need isikud ei viibi vestluse juures (vt ka punkt 3.6 Sugulase / lapsega kaasas oleva täiskasvanu hooldajaks/eestkostjaks määramine).

Õigusnõustamise pakkumine

Varjupaigamenetluste direktiivis (uuesti sõnastatud) on sätestatud, et liikmesriigid määravad võimalikult kiiresti esindaja ⁽⁶²⁾. Samuti on varjupaigamenetluste direktiiviga (uuesti sõnastatud) ette nähtud taotleja taotlusel tasuta õigus- ja menetlusteabe andmine esimeses astmes. Lapsel peaks olema juurdepääs **õigusabile ja nõustamisele**. Hea tava on tagada, et lapsel on varjupaigamenetluse kõikides etappides juurdepääs tasuta õigusabiteenustele.

Ka lapse õigusnõustajal peaks olema võimalik osaleda kõikidel lapsega peetavatel vestlustel. Üldiselt peaks lapsel olema vestlustel saatja, välja arvatud juhul, kui laps eelistab vastupidist ja tema soovi on võimalik täita. Arvestades õigusnõustaja ja/või esindaja tähtsat kaitserolli, tuleb otsustada, kelle viibimine vestluse juures oleks lapse parimates huvides.

⁽⁶⁰⁾ Vt varjupaigamenetluse direktiivi (uuesti sõnastatud) artikli 24 lõige 3.

⁽⁶¹⁾ Mõnes liikmesriigis võib see hõlmata üksnes õiguslikku ja vaimset/moraalset tuge. Sõltuvalt liikmesriigist ei pruugi olla esindaja roll sotsiaalse toe pakkumine (st erinevus hooldaja rollist), vaid seadusliku esindajana tegutsemine.

⁽⁶²⁾ Varjupaigamenetluse direktiivi (uuesti sõnastatud) artikli 25 lõike 1 punkt a.

Teabe ja tõlketeenuse pakkumine

Tuleb kehtestada kaitsemeetmed, millega tagatakse, et laps saab varjupaigamenetluses osaleda, mõistab täielikult menetlust ja selle tagajärgi ning teda on neist teavitatud **lapsesõbralikul, sootundlikul ja eakohasel viisil** ning **lapsele arusaadavas keeles**, et tal oleks võimalik avaldada oma seisukohti, soove ja arvamusi, esitada küsimusi ja teha teadlik otsus protsessis osaleda.

Lapsele tuleks pakkuda õigeaegset teavet, **tõlketeenuseid** ja varjupaigamenetlusi selgitavaid materjale ning tal peaks olema võimalus seda teavet kogu protsessi vältel läbi vaadata. Võimaluse korral peaksid tõlgil olema lastele tõlkimise kogemused. Võimaliku haavatavuse hindamise kõikides etappides tuleks anda lapsele asjakohaseid juhiseid vastavalt tema eale ja küpsusele. Last ei tohiks jätta ilma **asjakohaste juhisteta**, mida peavad andma eestkostja/esindaja ja muud asjakohased osalejad, see tähendab igapäevase hoolduse korraldamise eest vastutavad töötajad.

Lapse seisukohtade ärakuulamine ja lapse osalemine

Lapsel on õigus väljendada oma seisukohti ja arvamusi kas isiklikult või eestkostja/esindaja kaudu. Lapse parimate huvide hindamise osana tuleb lapsega vestelda / laps ära kuulata, kui see on tema isiklikus olukorras (st puudega laste puhul või laste puhul, kes ei suuda suhelda) teostatav ja soovitatav. Lapse parimaid huve tuleb võtta arvesse otsuse tegemisel selle kohta, kas ja kuidas lapsega varjupaigamenetluse jooksul vestelda. Käesolevas juhendis rõhutatud kaitsemeetmed käsitlevad kõiki lapsega peetavaid vestlusi, sealhulgas rahvusvahelise kaitse kontekstis läbiviidavat isiklikku vestlust.

Lapse seisukohtade ärakuulamine ja nende nõuetekohane arvestamine

- a. Kõik vestlused tuleb alati läbi viia turvalises, usalduslikus, mugavas ja lapsesõbralikus keskkonnas ja sobivas asukohas, mis aitab lapses usaldust tekitada.
- b. Iga lapse puhul tuleks eraldi kaaluda iga vestluse pikkust, korduvate vestluste vältimist ja võimalust vestlusi ära jätta, kui see vastab lapse parimatele huvidele ja olukorrale.
- c. Laps peaks end mugavalt tundma. Pädev ametnik ja tõlk peaksid käituma võimalikult mitteametlikult.
- d. Teave tuleks esitada üheselt mõistetavalt ja selgelt. Tuleb kontrollida, kas laps saab sellest aru.
- e. Võimaluse korral võib lapselt küsida, kas ta soovib, et ametnik ja tõlk oleksid mees- või naissoost. Sõltuvalt lapse taustast, näiteks mehe poolt seksuaalselt kuritarvitatud poisi puhul, võib ta eelistada vastassoost isikut.
- f. Võimaluse korral peaksid vestluse läbi viima eksperdid, kasutades alternatiivseid vestlusmeetodeid ja pakkudes vajaduse korral nõustamist (st trauma, posttraumaatiline stresshäire).
- g. Ametnike ja tõlkide suhtes kehtib konfidentsiaalsuskohustus, mille põhimõtet ja reegleid tuleks samuti lapsele selgitada.
- h. Last ja eestkostjat tuleks teavitada kõikide vestluste eesmärgist ja sellest, kellel on juurdepääs vestluse protokollile.

Kõik vestlused lapsega tuleb alati läbi viia turvalises, usalduslikus, mugavas ja lapsesõbralikus keskkonnas ja sobivas asukohas (sobivates asukohtades), mis aitab lapses usaldust tekitada.

Iga lapse puhul tuleks eraldi kaaluda iga vestluse pikkust, korduvate vestluste vältimist ja võimalust vestlusi ära jätta, kui see vastab lapse parimatele huvidele ja olukorrale (st kui see ei ole teostatav puude liigi jms tõttu). Lapsega ei pruugi olla vaja pidada isiklikku vestlust seoses rahvusvahelise kaitse saamisega, kui tema vanemad annavad piisavalt teavet ka tema taotluse kohta. Nagu märgitud, ei tohiks lapsega pidada mitmeid ebavajalikke vestlusi, sest see võib talle rusuvalt mõjuda ja takistada lapse parimate huvide hindamist tulenevalt paratamatutest vastuoludest lapse jutus. Soovitatav on vältida paljude eraldi vestluste läbiviimist seoses menetluslike, vastuvõtualaste ja muude erivajadustega.

Laps peaks end mugavalt tundma. Hea tava on teha rahvusvahelise kaitsega seotud vestluse toimumispaika ettevalmistav külastus, selgitada lapsele menetlust või näidata talle videot

vestlusruumist, sest see võib aidata lapsel end mugavalt tunda ja tagada tema tulemusliku osalemise. Vastutav ametnik ja tõlk peaksid käituma võimalikult mitteametlikult. Teave tuleks esitada üheselt mõistetavalt ja selgelt. Tuleb kontrollida, kas laps saab sellest aru, sest oma vanuse, kultuurilise tausta või psühholoogilise seisundi tõttu ei pruugi mõned lapsed julgeda küsimusi esitada.

Võimaluse korral tuleks lapselt küsida, kas ta eelistab kindlast soost ametnikku ja tõlki. Sõltuvalt lapse taustast võib ta soovida valida vastassoost isiku, näiteks mehe poolt seksuaalselt kuritarvitatud poiss võib soovida, et ametnik ja tõlk oleksid naised. Juhul kui laps on läbi elanud või elab läbi traumas, ei pruugi ta soovida mingeid tundeid ega arvamusi väljendada. Võimaluse korral peaksid vestluse läbi viima eksperdid, kasutades alternatiivseid vestlusmeetodeid ja pakkudes vajaduse korral nõustamist.

Vestluse läbiviija peaks vestluse täies ulatuses salvestama, arvestades eelkõige, et lapse vajadused võivad muutuda ning seega on oluline selgelt kindlaks teha, miks teatavad otsused või soovitusel esitati. Lapse parimad huvid tuleks igakülgset esikohale seada kõikides vestlustes ning järeldustes ja soovitusel kõikide lapsi mõjutavate otsuste tegemisel. Ametnike ja tõlkide suhtes kehtib konfidentsiaalsuskohustus, mille põhimõtet ja reegleid tuleks samuti lapsele selgitada. Last ja eestkostjat/esindajat tuleks teavitada kõikide vestluste eesmärgist ja sellest, kellel on juurdepääs vestluse protokollile.

Vastavalt lapse vanusele ja küpsusele tuleks **lapse seisukohti ja soove arvesse võtta** ⁽⁶³⁾.

Näide praktikast

Norras saab viia läbi vestlusi lastega alates seitsmendast eluaastast (või noorematega, kui nad suudavad oma seisukohti kujundada) nende vanemate juuresolekul.

Taanis on lapse parimate huvide hindamine tavaliselt isikliku (rahvusvahelise kaitsega seoses peetava) vestluse lahutamatu osa. Parimaid huve käsitlev isiklik vestlus tuleks läbi viia Dublini III määruse järgimiseks ja otsuste tegemiseks selle kohta, kas last tuleks käsitada saatjaga või saatjata lapsena.

Rootsis on oluline asjaolu, et väikesel saatjaga lapsel on soovi korral sama õigus oma seisukohti ja arvamusi väljendada kui saatjata või vanemal lapsel.

Lapse õigus avaldada arvamust ei peaks piirduma üksnes vestlusega. Vastutavad töötajad peaksid lapse seisukohtadele, vajadustele ja arvamustele tähelepanu pöörama ka väljaspool vestlust.

Faktide tuvastamine

Võimaluse korral peaks vastutav ametnik püüdma aktiivselt leida asjakohastest allikatest teavet lapse parimate huvide asjakohaseks hindamiseks varjupaigamenetluses. Arvestades nõuetekohaselt andmekaitset ja konfidentsiaalsust, ning juhul, kui see on kooskõlas lapse ohutuse ja kaitsega, tuleks võtta ühendust lapse olukorrast teadlike isikutega, näiteks usaldusisikute, eestkostja/esindaja, praeguse hooldaja, vastuvõtukeskuse sotsiaaltöötajate, õpetaja ja teistega. Lapsega töötavad inimesed peavad samal ajal olema teadlikud sellest, et lastel on õigus privaatsusele ja konfidentsiaalse suhte säilitamisele oma eestkostja, seadusliku esindaja ja kõikide muude nende huve kaitsvate isikutega.

Kui laste olukorrast teadlikel isikutel palutakse menetlevale ametiasutusele varjupaigataotluse kohta otsuse tegemiseks teavet jagada, peavad nad juhinduma lapse parimatest huvidest, sest tegemist on eri menetlustega, millel on erinevad eesmärgid.

Vastutav ametnik peaks tagama, et kogu last käsitlev asjakohane teave on kättesaadav ametiasutustele, kes vastutavad konkreetses olukorras oleva lapse parimate huvide kohta otsuse tegemise eest. Enne soovitusel või otsuse tegemist tuleks kõiki asjakohaseid elemente nõuetekohaselt analüüsida. Oluline on võtta arvesse mis tahes kultuurilist või perekondlikku tausta, mis parimaid huve mõjutab, tegemata oletusi lapse olukorra kohta. Lapsele ja/või eestkostjale tuleks alati anda võimalus esitada täiendavaid andmeid.

⁽⁶³⁾ Kohtusüsteemist saadud kogemused; vt FRA aruanne lapsesõbraliku õigusemõistmise kohta: [url](#).

Lapse parimate huvide dokumenteerimine

Kui varjupaigaametnik hakkab lapse juhtumiga tegelema, tuleks dokumenteerida mitmed küsimused, mis on asjakohased kogu varjupaigamenetluse jooksul ja ka pärast seda. Järjekindla pideva hindamise tagamiseks tuleks lapse parimate huvidega seotud protsessi kõiki elemente analüüsida ja tõenditega toetada. Kõik asjakohased küsimused tuleks dokumenteerida näiteks üldises juhtumi haldamise süsteemis, vastavates andmebaasides, toimikusse lisatavates paber kandjal aruannetes või kasutades elektroonilisi vorme ja kontroll-loetelusid.

See peaks hõlmama teavet lapse perekondliku olukorra kohta ning tema suhte kohta praeguse hooldaja, eestkostja/esindaja või kasuperekonnaga. Saatjata ja vanematest eraldatud laste puhul peaks teave käsitlema ka perekonnast eraldumise põhjuseid, perekonnaliikmete, õdede-vendade või sugulaste asukohta; perekonnaga ühenduse võtmise kaalutlusi ning vajaduse korral kogu võimalikku Dublini määrusega seotud teavet. Selles tuleks selgelt näidata, kuidas soovituseni jõuti, kui perekonnaga kontakti taastamise algatamist peetakse lapse ja perekonna jaoks turvaliseks ning lapse parimatele huvidele vastavaks.

Viitamise ja soovitusel rakendamise eesmärgil tuleks nii kasutatud teave kui ka järeldused ja soovitused kooskõlas andmekaitse-eeskirjadega ⁽⁶⁴⁾ dokumenteerida ja koostada nende kohta aruanne. Tuleb märkida, et vastutav ametnik peaks hindama, kas tuleks teha erandeid vanemate õiguse suhtes tutvuda dokumentidega või last käsitleva konkreetse teabega sõltuvalt lapse vanusest ja teemast, st vägivald, väärkohtlemine ja muud probleemid.

Kohaldatavate kaitsemeetmete ja tagatiste puhul on oluline rõhutada varjupaigamenetluste direktiivi (uuesti sõnastatud) ja vastuvõtutingimuste direktiivi (uuesti sõnastatud) vahelisi seoseid. Üks lapse parimate huvide tervikliku hindamise aspekt on see, et kui hindamine toimub varases etapis, tuleb koguda ja dokumenteerida teavet nii menetluslike kui ka vastuvõtuga seotud võimalike vajaduste kohta.

Perekonna ühtsuse austamine

Varjupaigamenetlustes tuleb tagada perekonna ühtsuse põhimõtte järgimine, välja arvatud juhul, kui mure lapse heaolu või ohutuse pärast tingib teisiti. Lapsele tuleks anda võimalus esitada oma juhtumi kohta lisateavet, näiteks võimalike uute kontaktide kohta perekonnaliikmete või sugulastega või perekonnaliikmete või sugulaste peatse saabumise kohta mõnda muusse EL+ riiki ⁽⁶⁵⁾. Seda teavet tuleks nõuetekohaselt hinnata. Vanematest eraldatud laste puhul tuleb (pere)sidemeid kontrollida ja hinnata, et teha kindlaks võimalikud ohud.

Võimaluse korral hoitakse õdesid-vendi koos, võttes arvesse asjaomase lapse parimaid huve ning eelkõige tema vanust ja küpsusastet. Saatjata laste elukohta muudetakse võimalikult harva.

Lapse taotluse hindamine

Rahvusvahelise kaitse taotluse sisu hindamisel tuleb nõuetekohaselt arvesse võtta suuremaid riskitegureid, millega lapsed kokku puutuvad, ning lastele suunatud tagakiusamise või tõsise kahjustamise vorme ⁽⁶⁶⁾ (näiteks alaealiste värbamine relvajõududesse, lastega kaubitsemine, lasteprostitutsioon ja/või lapse konkreetsete õiguste rikkumine, kahjulikud traditsioonilised tavad).

Riigisisese kaitse võimaluse (miinimumnõuete direktiivi (uuesti sõnastatud) põhjendused 25 ja 27 ning artikkel 8) kaalumise korral peavad lapse parimad huvid moodustama otseselt uurimise osa.

⁽⁶⁴⁾ Austades täielikult õigust eraelu puutumatusel ja andmekaitsenorme ning tagades rangelt andmete kogumist, kasutamist, säilitamist ja nendega tutvumist käsitlevate asjakohaste eeskirjade täitmist.

⁽⁶⁵⁾ Vt vastuvõtutingimuste direktiivi (uuesti sõnastatud) artikli 24 lõike 3 kohased nõuded seoses perekonnaliikmete otsimisega.

⁽⁶⁶⁾ ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Ameti 22. detsembri 2009. aasta suunised nr 8 rahvusvahelise kaitse valdkonnas: laste varjupaigataotlused 1951. aasta pagulasseisundi konventsiooni artikli 1 jaotise A lõike 2 ja artikli 1 jaotise F ja/või 1967. aasta pagulasseisundi protokollil alusel, HCR/GIP/09/08.

Varasemate kogemuste ja laste jutu võimaliku ebaselguse puhul on oluline arvestada sellega, et lapse ajataju erineb täiskasvanu omast. Sellel võib olla suur mõju rahvusvahelise kaitse vajaduse hindamisele.

Saatjata või vanematest eraldatud lapse kaitsevajaduste väljaselgitamisel võib tagakiusamise hirmu ja/või tõsise kahju tekkimise reaalse ohu uurimisel olla vaja omistada teatavatele objektiivsetele teguritele suurem kaal. Saatjata ja vanematest eraldatud laste rahvusvahelise kaitse vajaduste uurimisel tuleks lähtuda heausksuse põhimõttest ⁽⁶⁷⁾.

Soovitused lapse parimate huvide kohta

Pädevad asutused peavad arvestama teavet, mis on kogutud lapse ja teda saatvate täiskasvanute ja/või perekonnaliikmetega peetud vestluste käigus, ning kogu asjakohast teavet lapse toimikus.

Lapse parimate huvide esikohale seadmist kõikides kirjalikes soovitustes tuleb **selgitada** ja **põhjendada**. Kõikides soovitustes tuleb selgelt märkida, kuidas soovituseni jõuti. Kehtestatud peaks olema selge standardne töökord selle kohta, kuidas soovitusi rakendatakse ja kes seda teeb, sealhulgas sätted soovitude rakendamise hindamise kohta, mille põhjal saab lapse parimate huvidega seotud protsessis järgnevalt teha kõik vajalikud muudatused. Riigi tasandil on mitmesuguste soovitude rakendamisse kaasatud eri osalejad.

Lastekaitseasutus peaks teavitama last tema parimaid huve käsitlevast soovitusel, tehes seda eraldiseisvalt lapse rahvusvahelise kaitse taotluse kohta tehtud otsusest teavitamisest. Peale selle tuleks lapsele selgitada, mida asjaomane soovitus tegelikult tähendab. Laste kohta tehtud soovitusi peaks olema võimalik läbi vaadata või muuta.

Õiguskaitsevahend

Lapsele ja eestkostjale/esindajale tuleb piisavalt selgitada kõiki last mõjutavaid **otsuseid**, sealhulgas nende tulemust ja otsuse **põhjenduste selgitust**.

See võimaldab mõtestatult teostada lapse õigust õiguskaitsevahendile. Nimetatud õigust tuleks teostada konkreetselt **nimetatud selge õigusliku põhjenduse** alusel.

Peale selle tuleks õiguskaitse võrdne kättesaadavus tagada seeläbi, et lapsele ja/või tema esindajale võimaldatakse tõhus juurdepääs lapsesõbralikele heastamismenetlustele (*).

* Lisateave lapsesõbralike kohtumenetluste kohta on esitatud FRA 2017. aasta aruandes „Child-friendly justice – Perspectives and experiences of children involved in judicial proceedings as victims, witnesses or parties in nine EU Member States“ (Lapsesõbralik õigusemõistmine – üheksas ELi liikmesriigis kohtumenetluses kannatanu, tunnistaja või menetlusosalisena osalenud laste seisukohad ja kogemused).

Puuduvad kaitsemeetmed

Kui mõned eespool nimetatud kaitsemeetmeid ei ole kehtestatud, võib olla vaja rahvusvahelise kaitse taotluse menetlemine edasi lükata. Selle kaalumisel tuleks arvesse võtta puuduva kaitsemeetme laadi. See ei tohiks põhjustada menetlemise tahtlikku ja ebavajalikku viivitamist. Kui kaitsemeetme jääb menetleva ametiasutuse vastutusalasse, peaks vastutav ametnik juhtumi asutusesiseselt ümber suunama. Kui kaitsemeetme eest vastutab mõni muu asutus või määratud isik, koordineerib menetlev asutus tegevust kõnealuse isikuga, et tagada puuduva kaitsemeetme kehtestamine. Nimetatud suunamine tuleks nõuetekohaselt dokumenteerida. Rollid ja vastutusosalad peaksid olema selgelt määratud.

(67) Programm „Vanematest eraldatud lapsed Euroopas“, avaldus hea tava kohta, 2010, lk 36.

3. Lapse parimate huvide rakendamine praktikas

3.1 Koostöö lastekaitseteenistusega

Kogu menetluse jooksul on äärmiselt oluline koostöö lastekaitseteenistusega. Lastekaitseasutused peavad teatama menetlevale ametiasutusele, kui laps on talle kahjulikus olukorras. Üldiselt ei ole EL+ riikide menetlevatel asutustel automaatselt juurdepääsu lastekaitseasutuste koostatud parimate huvide hinnangule. Konfidentsiaalsusest ja rangetest andmekaitse-eeskirjadest tulenevalt ei pruugi lastekaitseasutused ja menetlevad ametiasutused andmeid või teavet jagada. Mõnel juhul ei pruugi riikide varjupaigaametnikud isegi teada, kas lastekaitseasutused on lapse juhtumiga tegelemisse kaasatud, ja vastupidi.

Tuleb tagada, et rahvusvahelise kaitse süsteemid on seotud riiklike lastekaitse süsteemide ja suunamismehhanismidega ning et nende vahel vahetatakse teavet. Kavandada tuleks kooskõlastatud protokollid ja standardsed töökorrad, kaasates valitsussektori ja valitsusvälised lastekaitsevaldkonna osalejad, asutused ja teenuseosutajad, et selline seos oleks tõhusam. Varjupaika taotlevate laste puhul on lastekaitseteenistuste osalemine suunamismehhanismides praegu piiratud; seda tuleks tugevdada ja tagada nende osalemine. Kui teabe jagamise süsteemi ei ole kehtestatud, peaksid kõik kesk- ja kohaliku tasandi asjakohased sidusrühmad vähemalt regulaarsete ajavahemike tagant kohtuma. Individuaalsete juhtumite puhul peaks olema selge, milline asutus eestkostja/hooldaja määramise, juhiste andmise ning lapse heaolu ja õigusliku staatuse eest vastutab, sest kaitseesse võib tekkida lünki, kui eri asutused arvavad, et lapse juhtumi teatavate aspektide eest vastutab mõni teine asutus.

2. jaotises nimetatud kaitsemeetmete rakendamise tagamiseks soovitatakse menetleval asutusel oma tegevust koordineerida ja teha koostööd lastekaitseasutuste, eestkostjate ja teiste asjakohaste institutsioonidega, et tagada vajaliku teabe jagamine ja kättesaadavus ning selle kasutamine iga konkreetse lapse heaks. Seda tehes tuleks nõuetekohaselt arvesse võtta andmekaitset ja konfidentsiaalsust. Laps peaks andma nõusoleku teabe jagamiseks.

Muudele õigustele juurdepääsu tagamine

Peale selle peaksid kõikide EL+ riikide asjakohased ametiasutused (vastuvõtuasutused, valdkondlikud ministriumid, lastekaitse osalejad) tagama, et lapsel on juurdepääs **koolitusele ja haridusele** kooskõlas vastuvõtutingimuste direktiivi artikliga 14 (ka lapse õiguste konventsiooni artikkel 28), **tervishoiule** kooskõlas vastuvõtutingimuste direktiivi artikliga 19 (ka lapse õiguste konventsiooni artikkel 24) ja asjakohasele **majutusele**.

3.2 Menetluslike tagatiste kehtestamine

Tuleb märkida, et etappide järjekord EL+ riikides on erinev. Järgmises tabelis ei ole esitatud soovitud järjekorda, vaid pigem meetodit. Selles kirjeldatakse, kuidas kontrollida, kas kohaldatavaid tagatiseid ja kaitsemeetmeid lapse parimate huvide tagamiseks rakendatakse ja mida peaksid vastutavad ametnikud kaitsemeetmete kehtestamiseks tegema. Kontroll-loetelu tuleks hakata kasutama varjupaigamenetluse varajases etapis.

Kontroll-loeteluga võivad ühiselt töötada eri osalejad; see on muutuv dokument, mille täidavad vastavad asutused, kelle ülesanne on teatavaid toiminguid läbi viia. Näiteks lapse õigusabile juurdepääsu käsitleva tagatise olemasolu saab kinnitada lapse seaduslik esindaja, ning lisada võib teavet õigusnõustamist käsitlevate kohtumiste kohta, mis seaduslikul esindajal on lapsega olnud.

Menetluslikud tagatised ja kaitsemeetmed	Menetleva ametiasutuse seotud meetmed
Lapse ohutus on tagatud kogu protsessi vältel	Kontrollida ja kinnitada, et lapsel ei ole mingit meditsiinilist erakorralist abi vajavat seisundit ning et ta ei puutu varjupaigamenetluse käigus või oma elukohas kokku mingite tõsiste riskidega oma ohutusele ja füüsilisele puutumatusel, sealhulgas mis tahes vormis vägivalda, hooletusse jätmise ja ärakasutamisega.
Lapsel on juurdepääs lapsesõbralikele menetlustele, mida viivad läbi kvalifitseeritud ja koolitatud spetsialistid	Kontrollida ja kinnitada, et vestlustes ja lapse juhtumiga tegelemises osalevad ainult kvalifitseeritud ja nõuetekohaselt koolitatud ametnikud.
Kohaldatud on eelisjärjekorras läbivaatamist	Tutvuda lapse juhtumi ajakava ja toimikuga ning tagada, et seda on nõuetekohaselt prioriseeritud, et laps on vajaduse korral vabastatud piiri- ja kiirendatud menetlustest ning et talle on võimaldatud sobiv puhkamise ja taastumise aeg.
Lapsel on juurdepääs sõltumatule kvalifitseeritud eestkostjale/esindajale	Kontrollida, millal lapsele eestkostja/esindaja määrati ning kas see isik on olnud kaasatud lapsega seotud protsessi kõikidesse etappidesse, sealhulgas viibinud vestluste juures. Hea tavana peaks olema kehtestatud süsteem eestkostja/esindaja töö üle järelevalve tegemiseks.
Lapsel on juurdepääs õigusabile/-nõustamisele	Kontrollida ja kinnitada, et lapsel on olnud ja on jätkuvalt õigeaegne juurdepääs õigusabile ja nõustamisele. Siinkohal on oluline tegur ajastus, see tähendab varajane õigusnõustamine, vestluste juures viibimine ja samuti nõustamine vaidlustamisetapis.
Lapsel on kogu menetluse jooksul juurdepääs tõlketeenustele	Kontrollida ja kinnitada, et lapsel on juurdepääs tõlketeenustele talle arusaadavas keeles. Tõlk peaks olema saanud lastele tõlkimise alase väljaõppe ja kasutama lapsesõbralikku keelt. Kui tõlk ei ole saanud spetsiaalset väljaõpet lastega töötamiseks, siis tagada piisav ettevalmistusaeg, et tõlk mõistaks kasutatava keele ja küsimuste liiki ning vajadust kasutada lihtsat keelt. Lapsel on võimalus esitada kaebusi suulise ja kirjaliku tõlke kvaliteedi või neutraalsusega seotud probleemide kohta. Tõlkimisega seotud probleemid registreeritakse ja tehakse vastavat järelevalvet. Kontrollida ja kinnitada, kuidas tagati teabevahetus enne vestlust ja kas vestluse korraldus on piisav.
Laps mõistab varjupaigamenetlust ja teda on sellest eakohasel viisil ja lapsele arusaadavas keeles õigeaegselt piisavalt teavitatud	Kontrollida ja kinnitada, et lapsele on antud varjupaigamenetluse kohta lapsesõbralikku teavet ning et see teave on esitatud lapse soole ja kultuurilisele taustale vastaval viisil. On kontrollitud, kas laps saab teabest aru. On kontrollitud, kas selgitamise viisi peetakse sobivaks ja lapsesõbralikuks. Lapsele antakse võimalus esitada küsimusi. Lapsel on palutud selgitada, millest ta on aru saanud. Vastavalt vajadusele teavet kinnitada, parandada või täiendada.
Lapse seisukohad on ära kuulatud ning neid on vastavalt tema vanusele ja küpsusele arvesse võetud	Kontrollida ja kinnitada, et kõikides lapsega peetud vestlustes on esitatud küsimusi selle kohta, mida laps oma olukorra suhtes tunneb ja mida ta sellest arvab, ja neid teemasid on vestluses arutatud. Uurida ja dokumenteerida tuleks lapse küpsust ja tuge, mida talle oma seisukohtade väljendamiseks pakutakse või mida ta võib vajada. Ära tuleks kuulata lapse seisukohad või soovid seoses riiki jäämise, mõnda teise riiki minemise ja muu sellise kohta ning selliste seisukohtade ja soovide põhjused.
Lapse erivajadused ja haavatavus on kindlaks tehtud ja nendega on tegeletud	Kontrollida ja kinnitada, et läbi on viidud erivajaduste hindamine ning kõikides lapsega peetud vestlustes on esitatud asjakohaseid küsimusi, et teha kindlaks kõik võimalikud erivajadused, haavatavus või riskid (sealhulgas väärkohtlemine) ja nendega tegeleda. See võib muu hulgas hõlmata näiteks küsimusi lapse kogemuste kohta oma kodus, reisi jooksul või laagris, terviseaspekte ning suhet temaga kaasas oleva perekonna ja/või hooldajaga.

Menetluslikud tagatised ja kaitsemeetmed	Menetleva ametiasutuse seotud meetmed
Vanematest eraldatud laste puhul: kontrollitud on peresidet hooldajaga (kui see on kohaldatav)	Kontrollida ja kinnitada, et peresidet on kontrollitud ja kinnitatud dokumentidega ja/või vestlusel esitatud asjakohaste küsimuste või muude kohaldatavate lapse parimatele huvidele vastavate meetodite kaudu ning et järeldused on dokumenteeritud. Võib esineda juhtumeid, mil vanematest eraldatud lapse parimates huvides on, kui teda täiskasvanud sugulase hoole alla ei usaldata. Sellistel juhtudel tagada, et last ei usaldata täiskasvanud sugulase hoole alla, kui see ei ole lapse parimates huvides.
Rahvusvahelise kaitse taotlust hinnatakse kooskõlas lapse parimate huvidega	Võtta arvesse vanuse ja võimaliku trauma ja/või psühholoogilise seisundi mõju mälule ja suutlikkusele esitada terviklikku ja sidusat teavet ning seega kontrollimise käigus toimuvale usaldusväärse hindamisele.
TEAVE, MIS TULEB KOGUDA JA DOKUMENTEERIDA ⁽⁶⁸⁾	
Isikuandmed ja asjakohane teave on kogutud	Tagada, et lapsesõbralikul ja mittesekkuval viisil on kogutud lapse isikuandmed, sealhulgas esitatud küsimusi identiteedi ja tervise kohta. Tuleb märkida, et kohaldatakse rangeid eraelu puutumatust käsitlevaid eeskirju. Dokumenteeri lapse haridustase ja huvi haridusteed jätkata ⁽⁶⁹⁾ . Dokumenteeri kogu täiendav teave, mis võib aidata lapse parimaid huve hinnata.
Saatjaga laste puhul: perekonna kohta on teavet kogutud	Kontrollida ja kinnitada, et perekonnaliikmete ja sugulaste asukohta ja perekonna ajaloo kohta on esitatud küsimusi ja see teave on kogutud.
Saatjata ja vanematest eraldatud laste puhul: viimane kontakt perekonnaliikmetega on teada ning kontaktandmed ja perekonnast eraldumise põhjused on dokumenteeritud	Kontrollida ja kinnitada, et viimane kontakt perekonnaliikmetega on teada ning kontaktandmed ja perekonnast eraldumise põhjused on kogutud ja dokumenteeritud. Kontrollida ja kinnitada, et lapse perekonnast eraldumise üksikasju, sealhulgas perekonnaliikmete võimalikke plaane Euroopasse reisida ja nende kavandatavat sihtkohta (kavandatavaid sihtkohti) on küsitud ning et need on dokumenteeritud. Perekonnaliikmed võivad juba elada mõnes muus ELi riigis.
Esimesel võimalusel on alustatud perekonnaliikmete otsimist (kui asjakohane)	Kontrollida ja kinnitada, et on hinnatud, kas perekonnaliikmete otsimine on lapse parimates huvides ning tema ja asjaomaste perekonnaliikmete jaoks ohutu, ning sellisel juhul kontrollida ja kinnitada, et vastutav ametiasutus on perekonnaliikmete otsimist alustanud.
Kaaluda perekonnaga kontakti taastamist ja/või perekonna taasühinemist	Kinnitada või hinnata, kas pärast perekonnaliikmete otsimist on kontakti taastamine ja/või perekonna taasühinemine lapse parimates huvides.
Vanuse hindamine on viidud läbi lapse jaoks ohutult ja ainult vajaduse korral	Kui on soovitatud vanuse hindamist, siis kontrollida ja kinnitada, kas vanuse hindamine on lapse parimates huvides ja ametlikult põhjendatud. Tuleks selgelt täpsustada, miks see vajalik on ja millise meetodika kasutamine on lapse tervise ja väärikuse seisukohast tema parimates huvides. See sõltub lapse konkreetsest olukorrast ja peab olema seotud lapse puhul tuvastatud erivajaduste ja/või menetluslike erinõuetega. Oma roll on ka hoolduse korraldusel ⁽⁷⁰⁾ . Kui vanuse hindamine on juba toimunud, siis kontrollida ja kinnitada, et see viidi/viakse läbi multidistsiplinaarselt ja võimalikult vähe sekkuval viisil ning et kogu protsessi vältel on arvestatud lapse parimaid huve. Kõik vanuse hindamise käigus kogutud üksikasjalikud andmed tuleb lisada toimikusse ja neid peab vastavalt arvesse võtma.
Kogutud on teavet lapse sotsiaalvõrgustiku kohta	Lapse ohutuse tagamist silmas pidades kontrollida, kas kogutud on teavet lapse kontaktide, sealhulgas sotsiaalvõrgustike ja sidemete kohta varjupaigariigi ühiskonnaga.

⁽⁶⁸⁾ Enne isiklikku vestlust täpsustada, mida paberandjal või elektrooniline toimik peaks sisaldama.

⁽⁶⁹⁾ Seda teavet jagatakse ravi või koolitamise eesmärgil hooldaja/eestkostja/esindajaga.

⁽⁷⁰⁾ Lisateave on esitatud EASO 2018. aasta [praktilises juhendis vanuse hindamise kohta](#).

Menetluslikud tagatised ja kaitsemeetmed	Menetleva ametiasutuse seotud meetmed
Kogutud on teavet ekspertidelt (aruanded jne)	Tagada, et lisatud on nõutavad eksperdiaruanded (arstlikud aruanded, haavatavust käsitlevad aruanded, politseiraportid jne). Kontrollida ja kinnitada, et võimaluse korral võeti/võetakse nõuetekohaselt arvesse tõendeid trauma ja/või psühholoogilise seisundi, st posttraumaatilise stresshäire kohta.
Konkreetsed probleemid (st väärkohtlemine, inimkaubandus) on kindlaks tehtud ja dokumenteeritud	Tagada, et tuvastatud probleemide (sealhulgas väärkohtlemine, trauma, vägivald, erivajadused/haavatavus, meditsiinilised probleemid jne) kohta on andmeid kogutud ning need on dokumenteeritud ja edastatud teistele vastutavatele riiklikele ametiasutustele, kes lapse õigusi kaitsevad. See hõlmab kahtlusi või märke sellest, et laps on inimkaubanduse ohver või tal on suur oht selleks saada, teda on varem väärkoheldud, ta on hooletusse jäetud või on tema kallal vägivalda tarvitatud, ning nende kuritegude kõigi teadaolevate toimepanijate asukohti. Lisada terviseprobleemid, mis vajavad eriravi või psühhosotsiaalse või vaimse tervise teenuseid.
Tulemus on dokumenteeritud, põhjendatud ja esitatud	Tagada, et lapsele esitatakse kirjalik põhjendatud varjupaigaotsus (milles selgitatakse muu hulgas seda, kuidas lapse parimad huvid esikohale seati) ning seda selgitatakse suuliselt eakohasel viisil ja lapsele arusaadavas keeles.

3.3 Lapse isiklik olukord

Lapse olukorda tuleks hinnata individuaalselt, võttes arvesse asjaomase lapsega seotud konkreetseid asjaolusid. Need asjaolud hõlmavad (muu hulgas) selliseid tegureid nagu lapse kultuuriline taust ja kogemused, vanus ja küpsus, sugu, sooidentiteet ja/või seksuaalne sättumus, haridustase ning mis tahes võimalikud haavatavus, sealhulgas füüsilised ja psühholoogilised terviseprobleemid ja traumad (⁷¹). Kõik last käsitlevad olemasolevad aruanded, näiteks arstlikud aruanded, hinnangud haavatavuse kohta või kõik muud protsessi mis tahes etapis kättesaadavad dokumendid tuleb dokumenteerida ja neid nõuetekohaselt arvesse võtta.

3.4 Võimalikud suuremad riskid ja haavatavus

Oluline on uurida ja hinnata võimalikke ohte, sealhulgas varjatud ohte, millega laps võib kokku puutuda. Need ohud tuleks dokumenteerida, märkides ära konkreetsed kindlakstehtud murekohad. Näited hõlmavad olukordi, kus:

- laps on puutunud või võib tõenäoliselt puutuda kokku väärkohtlemise või vägivaldaga;
- laps on inimkaubanduse ohver;
- lapsel on mis tahes (meditsiinilised või psühholoogilised) erivajadused või on ta muul viisil haavatav;
- laps ei ole võimeline reisima;
- laps kavatseb põgeneda või on oht, et ta jookseb ära;
- on mis tahes muid probleeme, mille on tõstatanud laps või mõni muu isik või mis on ära märgitud / dokumenteeritud vestluste käigus või eksperdiaruannetes.

Need ohud peaksid olema selgelt ja üksikasjalikult kirjeldatud ning lastekaitseasutused peaksid lisama lühi- ja pikaajalisi lahendusi hõlmava kava nende probleemidega tegelemiseks ning seda järgima. Kui lapse puhul tuvastatakse mis tahes haavatavus või riskid, tuleb eestkostjat/esindajat neist teavitada ja/või temaga nõu pidada.

(⁷¹) Parimate huvide elemente, mida tuleks kaaluda, on kirjeldatud Lapse Õiguste Komitee 29. mai 2013. aasta üldkommentaaris nr 14 (2013) lapse õiguse kohta tema parimate huvide esikohale seadmisele (artikli 3 lõige 1), CRC/C/GC/14, alates punktist 13.

Riskide või haavatavuste tuvastamisel tuleb hinnata, kas laps vajab spetsiaalseid menetluslikke tagatise ning kas talle tuleks pakkuda tuge ja/või viia läbi täiendav hindamine menetleva asutuse siseselt või suunata ta selleks mõne muu teenuseosutaja või ametiasutuse juurde, näiteks vastuvõtu- või lastekaitseasutusesse, et tagada lapse **ohutus ja heaolu**. Selline suunamine võib toimuda professionaalse konsulteerimise või õigusnõustamise eesmärgil. Selle näide on inimkaubanduse lapsohvrite suunamine asjakohastesse suunamismehhanismidesse, tagades teabe vahetamise rahvusvahelise kaitse ja inimkaubandusvastaste süsteemidega.

Erivajaduste puhul peaks lapse suunamine abi saamiseks toimuma vastavalt vajadusele, see tähendab puudega laste puhul näiteks meditsiinilise või psühholoogilise abi ja toetuse või materiaalse abi saamiseks. Lapse või temaga kaasas olevate taotlejate meditsiinilise diagnoosi kohta ei tohiks esitada mingeid järeldusi, välja arvatud juhul, kui lisatud on arstlik aruanne.

Et tagada spetsiaalsete menetluslike tagatiste rakendamine kogu varjupaigamenetluses, võib olla vaja täiendavaid (meditsiinilisi, õiguslaseid) eksperdi hinnanguid. Näiteks võib eksperdi hinnang vägivalla või väärkohtlemise kohta toetada eriabi pakkumist neist põhjustatud traumaga toimetulekuks. See võib hõlmata näiteks meditsiini- või teiste ekspertide abi palumist. Samuti võib selleks olla vaja saada lapse ja/või eestkostja/esindaja nõusolek. Kõikide võetavate meetmete puhul tuleb tagada, et meetme võtmine on lapse parimates huvides ja et varjupaigamenetlust ebavajalikult ei pikendata.

3.5 Erinevad menetlusvõimalused

Lapse parimaid huve peaks hindama, kui lapse juhtumi suhtes tuleb kohaldada eri menetlusi. Vajaduse korral tuleb tegevus koordineerida muude asjakohaste ametiasutustega.

Dublini määrus

Dublini III määrusega kehtestatakse kaitsemeetmed saatjata lastele selle kaalumisel, kas lapse parimates huvides oleks tema üleandmine mõnele muule liikmesriigile. Dublini III määruse kohane parimate huvide hindamine peaks hõlmama lapse parimate huvide kõiki asjaomaseid elemente ja igale elemendile omistatava kaal sõltub selle suhtest teiste elementidega. Dublini III määruse artikli 6 lõikes 3 on täpsustatud, et arvesse tuleb võtta järgmisi elemente (see loetelu ei ole küll lõplik): perekonna taasühinemise võimalused; lapse heaolu ja sotsiaalne areng; ohutus- ja julgeolekukaalutlused, eelkõige juhul, kui last ähvardab oht langeda inimkaubanduse ohvriks, ning lapse seisukohad vastavalt tema vanusele ja küpsusele, sealhulgas lapse taust.

Lapse parimad huvid seatakse esikohale kõikides Dublini III määruse kohastes meetmetes.

Kiirendatud menetlused ja piirimenetlused

Peale selle tuleks lapse parimad huvid otsuste tegemisel esikohale seada kooskõlas varjupaigamenetluste direktiivi (uuesti sõnastatud) artikli 24 lõike 3 teise lõiguga. Menetlevad ametiasutused ei kohalda kiirendatud või piirimenetlusi või peatavad nende kohaldamise, kui spetsiaalseid menetluslikke tagatise vajavatele taotlejatele (näiteks saatjata või vanematest eraldatud lastele) ei saa selliste menetluste raames pakkuda piisavat tuge.

Lisaks **tohib** kiirendatud või piirimenetlusi varjupaigamenetluste direktiivi (uuesti sõnastatud) artikli 25 lõike 6 punkti b kohaselt saatjata laste suhtes **kohaldada ainult siis**, kui:

- taotleja tuleb turvalisest päritoluriigist;
- taotleja on esitanud korduva taotluse (mis ei ole vastuvõetamatu);
- taotlejat võib pidada ohuks riigi julgeolekule või avalikule korrale;
- kehtib turvalise kolmanda riigi põhimõte (ainult piirimenetlus);
- taotleja esitas valedokumentid (ainult piirimenetlus);
- taotleja on pahauskselt hävitanud isikut tõendava või reisidokumendi või sellest vabanenud (ainult piirimenetlus).

Viimast kahte põhjust kohaldatakse ainult üksikjuhtudel, kui on tõsine alus arvata, et taotleja üritab varjata asjakohaseid elemente, mille põhjal tehtaks tõenäoliselt negatiivne otsus, tingimusel et talle on antud igakülgne võimalus esitada arvestatav põhjus oma tegevuse selgitamiseks.

Turvalise päritoluriigi ja turvalise kolmanda riigi põhimõtete rakendamisel peavad liikmesriigid võtma arvesse individuaalseid ja konkreetseid asjaolusid, mis hõlmavad vajaduse korral saatjata laste suhtes nende taotluse kohta erandi tegemist. Piiri- ja kiirendatud menetluste põhimõtete eesmärk ei ole lapse parimate huvide tagamine. Nii piirimenetluses kui ka kiirendatud menetluses on võimalused saada piisavat teavet ja nõustamist ning lapse juhtumi ettevalmistamise aeg piiratumad.

Paljud lapsed peavad esitama valedokumente või oma dokumente hävitama, sest nad kardavad negatiivseid tagajärgi või inimsmugeldajad või muud täiskasvanud sunnivad neid seda tegema. Kui eespool nimetatud kriteeriume ei tõlgendata kooskõlas lapse parimate õigustega, võib selle tulemus olla see, et haavatavad, saatjata või vanematest eraldatud lapsed suunatakse menetlustesse, mille puhul nende teabe saamise õigus, nõustamine ja aeg nende juhtumi ettevalmistamiseks on piiratud, mis võib ohustada nende kaitset.

Muud menetlusvõimalused

Olukordades, kui lapse parimates huvides võivad olla muud menetluslikud võimalused ja õiguslikud staatused kui rahvusvahelise kaitse taotlemine, tuleks asjaomaste ametiasutustega koordineerides ning lapse eestkostjat/esindajat kaasates soovitada sobivaid lahendusi kooskõlas riigi õiguse ja tavadega. Sellised lahendused võivad hõlmata lapse suunamist näiteks spetsiaalselt inimkaubanduse ohvrite või kodakondsuseta isikute jaoks ette nähtud menetlustesse või mitme õigusliku võimaluse samaaegset kasutamist.

3.6 Sugulase / lapsega kaasas oleva täiskasvanu hooldajaks/ eestkostjaks määramine

Vanematest eraldatud lapse hooldajal/eestkostjal ⁽⁷²⁾ on lapse parimate huvidega seotud protsessi toetamisel oluline roll. Kuulates ära lapse seisukohad teatavas küsimuses, on soovitatav kuulata ära ka last saatvate täiskasvanute seisukohad, eriti kui nad on määratud hooldajaks/eestkostjaks.

Saatjata lapse sõltumatule eestkostjale, kelle on määranud asjaomane riiklik ametiasutus või kohus, tuleb anda ka muid võimalusi väljendada oma seisukohti lapse parimate huvide kohta.

Parimate huvide elementide tasakaalustamise osana tuleb hinnata ka vanematest eraldatud lapse suhet hooldaja/eestkostja endaga. Viimati nimetatud stsenaarium on peamiselt seotud olukordadega, kus vanematest eraldatud lapsega kaasas olev täiskasvanu on lapse sugulane, kelle võib määrata tema hooldajaks/eestkostjaks. Sugulase või lapsega kaasas oleva täiskasvanuga tuleb läbi viia vestlus, et selgitada eestkoste ja/või hooldamise korraldust. Enne hooldaja/eestkostja määramist tuleb hinnata ka sugulase või lapsega kaasas oleva täiskasvanu ja lapse vahelist suhet. Samuti peaksid lastekaitseasutused hindama lapse ja hooldaja perekonnaliikmete vahelist suhet ning selle hindamise tulemust arvesse võtma.

Enne lapse parimaid huve käsitleva soovitusel sõnastamist tuleks samuti uurida kõiki hoolduse korralduse või esindamisega seotud probleeme. Kui kõnealune suhe annab põhjust muretsemiseks, siis tuleks kaaluda, kas hooldaja/eestkostja viibimine lapsega peetavate isiklike vestluste juures on vajalik või võib selle isiku asemel vestluste juures viibida näiteks jurist. Kui vastutav ametnik saab teada, et lapse eest ei hoolitseta nõuetekohaselt või lapsel on olemasoleva hooldajaga probleeme, peaks ta sellistele küsimustele tähelepanu juhtima ja teatama neist pädevatele asutustele, sealhulgas lastekaitstes osalejatele.

⁽⁷²⁾ Lapse lähiringkonda kuuluv füüsiline isik või sugulane.

4. Laste haavatavus ja riskinäitajad

Rahvusvahelist kaitset taotlevad lapsed on eriti haavatavas olukorras. On väga oluline, et vastutavad ametnikud suudaksid tuvastada kõik täiendava haavatavuse ja erivajaduste näitajad ja oleksid valmis nendega tegelema. Need võivad muu hulgas hõlmata inimkaubanduse lapsohvreid või lapsi, keda ohustab inimkaubanduse ohvriks sattumine, lapsi, kelle suhtes on tarvitatud muud jõhkrat psühholoogilist, füüsilist või seksuaalset ja soolist vägivalda, sealhulgas naiste suguelundite moonutamist, sund- ja varajast abielu, füüsilise ja vaimse tervise kahjustamist ning muid väärkohtlemise või ärakasutamise vorme, lastest perekonnapeasid, kodakondsuseta lapsi, teismelisi vanemaid, lapsi, kes on olnud relvastatud rühmituste liikmed, raskelt haiged lapsed, vaimse tervise probleemidega lapsed jne.

Tegurid, mis seavad lapsed kõrgendatud ohtu, võivad olla nii ohud laiemas kaitsekeskkonnas kui ka isiklikust olukorrast tulenevad ohud, võttes arvesse mitme ohuteguriga kokku puutumise kumulatiivset mõju [---] ⁽⁷³⁾.

Kui selline risk tuvastatakse, on ülioluline rahvusvahelise kaitse taotlust menetleva asutuse roll lapse suunamisel spetsialiseerunud institutsioonide/organisatsioonide juurde asjaomase sekkumise ja toe tagamiseks, eriti kui esindaja/eestkostja seda ei tee. Menetlev ametiasutus vastutab ohustatud lapse tuvastamise eest koostöös lastekaitseasutustega, samuti spetsialistide kaasamise tagamise eest. Menetlevad ametiasutused peaksid eraldi uurima riskinäitajaid ja laste kogemusi kui varjupaigataotluse sisu toetavaid elemente (nt konkreetselt lapsi puudutav tagakiusamine; vt lapse taotluse hindamist käsitlev punkt eespool).

NB! Lapsed, kes lähevad kaduma, on veel haavatavamad. Hinnata tuleks riski, et laps mis tahes põhjusel, sealhulgas muusse EL+ riiki liikumiseks oma majutuskohast kaob või kaotsi läheb. Riski saab maandada, teavitades last nõuetekohaselt varjupaigamenetlustest ja eeldatavast ajakavast ning esitades lapsele regulaarselt selget, arusaadavat ja eakohast teavet, eeskätt mõnda muusse EL+ riiki ebaseadusliku rändamise katsega kaasnevate tagajärgede ja riskide kohta, olenemata sellest, kas seda tehakse üksinda või kriminaalsete võrgustike või inimsmugeldajate toetusel. Teine võimalus selle riski maandamiseks on käsitleda juhtumit prioriteetsena.

Lapsed, kellega on kaasas vanemad

Varjupaigamenetlustes on lihtne kindlaks teha, et saatjata ja vanematest eraldatud lapsed kuuluvad riskirühma, ent ohustatud võivad olla ka lapsed, kellega on kaasas nende vanemad. Selliseid riske on lihtne alahinnata või tähelepanuta jätta. Lapse vajadusi tuleks hinnata sõltumata sellest, kas laps on registreeritud oma vanemate ülalpeetavana või mitte. Juhul kui lapse parimad huvid ja vanema huvid on vastukäivad, on teatavad eespool kirjeldatud kaitsemeetmed, näiteks juurdepääs sõltumatule eestkostjale (hooldusõigust käsitlevate juhtumite puhul), õigusnõustamisele ja õigusnõustajale, vanematega koos oleva lapse jaoks eriti asjakohased.

Riiklikul menetleval asutusel tuleks koos lastekaitse osalejatega hinnata, kas lapsega peetava vestluse juures peaks lapse vanemate asemel viibima õigusnõustaja; kas vanematel peaks olema juurdepääs lapse toimikule, mis sisaldab konfidentsiaalset teavet, ning kas lapse ja vanemate rahvusvahelise kaitse taotluste kohta tuleks teha eraldi otsused. On ülioluline, et lapse esitatud teavet ei kasutataks tema rahvusvahelise kaitse taotluse läbivaatamisel või tema vanemate juhtumi uurimisel lapse vastu. Vestluse käigus tuleks last sellest teavitada ja talle seda kinnitada. Samuti peaks ettevaatlikult suhtuma lapse esitatud teabe kasutamisse tema vanemate vastu.

⁽⁷³⁾ ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Ameti 2007. aasta oktoobri järeldus nr 107 ohustatud laste kohta, A/AC.96/10485.

Näited praktikast

Taanis soovitatakse menetlevatel ametiasutustel olla väga ettevaatlik lapse esitatud teabe kasutamisel vanemate juhtumis, kui see seda negatiivselt mõjutab, eriti kui on oht panna laps olukorda, kus vanemad võivad teda selle eest karistada.

Taani ametiasutused on aga seisukohal, et lapse esitatud teavet võib kasutada lapse enda juhtumi menetlemisel sõltuvalt lapse vanusest ja küpsusest ning olukorrast, milles teave esitati.

Üldiselt peaks riiklik menetlev asutus tagama, et kui tegemist on sellise juhtumiga, siis ei panda last olukorda, mis võiks teda kahjustada. Sõltuvalt asjaoludest ei tohi vanematele ilma lapse nõusolekuta esitada konfidentsiaalset teavet. Alati, kui on märke väärkohtlemisest, hooletusse jätmisest ja/või ärakasutamisest, peab vastutav ametnik tagama, et sellest teavitatakse asjaomaseid ametiasutusi ning et lapsele pakutakse abi ja hooldust.

Vanematest eraldatud lapsed

Vanematest eraldatud lapsi ohustavad mitmesugused riskid, mis mõjutavad nende elu, ellujäämist ja arengut, ning kehtestada tuleb meetmed laste kaitsmiseks kõnealuste riskide eest ⁽⁷⁴⁾.

Vanematest eraldatud lapsed võivad puutuda kokku konkreetsete riskidega, millest tulenevalt võivad nendega kaasas olevad täiskasvanud või muud osalejad neid väärkohelda. See kehtib eelkõige juhul, kui täiskasvanu ei suuda lapse eest tegelikult hoolitseda või võib last väärkohelda või ta hooletusse jätta. Eriti oluline on kontrollida lapse ja vanemate vahelisi sidemeid, tagamaks, et selline suhe on lapse parimates huvides. Hoolikalt tuleks hinnata inimkaubanduse ja/või smugeldamisega seotud olukordade võimalikku mõju lapse parimatele huvidele. Samal ajal võib olla lapsele kahjulik, kui tal ei lubata kontakteeruda teda saatva täiskasvanuga, kes võib olla ümberasustamise olukorras lapse ainus usaldusisik. Seega tuleb hoolikalt kaaluda kõiki asjakohaseid elemente, lähtudes lapse parimatest huvidest. Inimkaubanduse lapsohvrite puhul võib vanematest eraldamine olla inimkaubanduse tulemus või sellele osutav riskitegur ⁽⁷⁵⁾. Kui esineb oht, et laps võib olla inimkaubanduse ohver, on see oluline ohutus- ja julgeolekukaalutus.

Abielus lapsed

Lapsega sõlmitud abielus on kas üks abikaasa alla 18aastane või on mõlemad abikaasad alla 18aastased. Kuigi see võib mõjutada nii tüdrukuid kui ka poisse, võivad tagajärjed esimestele olla kahjulikumad. Abielus lapse abikaasa võib olla temast palju vanem. Sellistel juhtudel on tüdrukud üldiselt haavatavamad. Abielus tüdrukud jäävad sageli teismelisena rasedaks, seega võivad nad kokku puutuda raseduse ja sünnitamisega seotud ohtlike komplikatsioonidega. Nii abielus tüdrukuid kui ka poisse võib ohustada suguhaigustesse, sealhulgas HIVsse nakatumine ning nad võivad kogeda perevägivalda.

Lapse Õiguste Komitee soovib kehtestada nii tüdrukute kui ka poiste minimaalseks abiellumiseaks 18 eluaastat, olenemata sellest, kas abielu toimub vanemate nõusolekul või mitte ⁽⁷⁶⁾.

Euroopa Nõukogu kutsub oma liikmesriike üles „kehtestama naiste ja meeste seaduslikuks abiellumiseaks 18 aastat või tõstma seda iga 18 aastani“ ning soovib neil peale selle tungivalt „mitte tunnustada välismaal sõlmitud sundabielusid ja lapsega sõlmitud abielusid, välja arvatud juhul, kui

⁽⁷⁴⁾ Laste Õiguste Komitee 1. septembri 2005. aasta üldkommentaari nr 6 (2005) saatjata ja vanematest eraldatud laste kohtlemise kohta väljaspool päritoluriiki, CRC/GC/2005/6, punktid 23–24.

⁽⁷⁵⁾ FRA käsiraamat „Guardianship systems for children deprived of parental care in the European Union — with a particular focus on their role in responding to child trafficking“ (Vanemliku hoolitsuseta laste eestkostesüsteemid Euroopa Liidus, keskendudes eelkõige nende rollile lastega kaubitsemisele reageerimisel), oktoober 2015.

⁽⁷⁶⁾ Lapse Õiguste Komitee 1. juuli 2003. aasta üldkommentaar nr 4 (2003) noorukite tervise ja arengu kohta lapse õiguste konventsiooni kontekstis, CRC/GC/2003/4.

selline tunnustamine on abielu tagajärgi arvestades ohvri parimates huvides, eelkõige selliste õiguste omandamiseks, mida nad vastasel juhul ei saaks nõuda“⁽⁷⁷⁾.

Abielus laste suhtes tuleks kohaldada varjupaigaküsimusi käsitleva liidu õigustiku kohaseid õigusi ja spetsiaalseid menetluslikke tagatisi. FRA tehtud kaardistamise põhjal langeb minimaalne abiellumisiga kõikides liikmesriikides kokku täisealisusega, milleks on määratud 18 eluaastat, välja arvatud **Šotimaal**, kus abiellumisiga on 16 eluaastat, mis on ühtlasi täisiga. Enamiku riikide õigusaktidega on ette nähtud võimalus abielluda vanemate ja/või kohtu- või haldusorgani loal enne täisealiseks saamist. Varem kui 18aastaselt ei ole võimalik abielluda ainult **Taanis, Saksamaal, Madalmaades ja Rootsis** (samuti **Poolas**, kuid seda üksnes meeste puhul)⁽⁷⁸⁾. EASO 2017. aasta küsimustiku⁽⁷⁹⁾ vastuste põhjal käsitatakse abielus lapsi saatjata lastena **Austrias, Belgias, Šveitsis, Küprosel, Saksamaal, Kreekas, Soomes, Leedus, Madalmaades, Norras, Poolas, Slovakkias ja Rootsis. Eestis, Sloveenias ja Hispaanias** kehtib see juhul, kui lapsed on vastavalt nooremad kui 15- või 16aastased.

Varjupaigaküsimusi käsitlevas liidu õigustikus esitatud saatjata laste määratlusest ei ole abielus lapsi sõnaselgelt välja jäetud⁽⁸⁰⁾. Välja arvatud juhul, kui abielu asjaomase EL+ riigi õiguse või tavade kohaselt tunnustatakse, tuleb abielus last seega käsitada saatjata lapsena, kelle suhtes kehtivad saatjata lastele varjupaigamenetluste direktiivi (uuesti sõnastatud) alusel kättesaadavad spetsiaalsed menetluslikud tagatised, või koos saatjaga oleva lapsena, kui temaga on kaasas vanemad või seaduslik eestkostja. Liikmesriikides, kus kasutatakse päritoluriigis, kuid mitte liikmesriigis endas kehtivat seksuaalse enesemääratlemise iiga, tuleb kehtestada spetsiaalsed kaitsemeetmed.

15–18aastaste vanuserühma puhul kehtivad liikmesriikides seoses täiskasvanud abikaasa alaealise abikaasa eest vastutavaks tunnustamisega erinevad õigusaktid ja/või tavad. Enamiku liikmesriikide õigusaktide ja tavadega ei lubata ega tunnustata lapsega sõlmitud abielusid. Kui alaealine abikaasa reisib ainult koos täiskasvanud abikaasaga ning teda ei saada vanemad või juhendaja, tuleks abielus last käsitada saatjata lapsena.

Varjupaigamenetluses abielus lapse parimate huvide esikohale seadmisel⁽⁸¹⁾ tuleb hoolikalt kaaluda lapse ja tema abikaasa suhet, sealhulgas kuulata ära lapse arvamus abielu olemuse kohta ning selle kohta, mida ta soovib edasi teha ja kas ta soovib abikaasa juurde jääda või temast eraldi viibida.

Kuna laps ei saa abieluks nõusolekut anda, peaks otsuse selle kohta, kas täiskasvanud abikaasa juurde jäämine on lapse jaoks kasulik, tegema sotsiaaltöötaja ja/või lastekaitseasutus, võttes muu hulgas arvesse lapse kaitsmist ja lapse parimate huvide kõiki elemente, eelkõige ohutus- ja julgeolekukaalutlusi.

Oluline on arvestada seda, kas abielupaaril on lapsi – kui see nii on, siis tuleb arvestada õigust perekonna ühtsusele ja seda, kas nende laste kaitsega seoses esineb täiendavaid probleeme. Abielus lapse enda laste parimaid huve tuleks samuti eraldi hinnata.

Ainult juhul, kui on kindlaks tehtud, et see oleks lapse parimates huvides, võib kaaluda, kas lapse ja tema abikaasa juhtumit tuleks hinnata ühe toimiku raames.

Kui laps on ühtlasi lapsevanem, tuleb kehtestada täiendavad kaitsemeetmed. Eelkõige tuleb parimatest huvidest lähtumise põhimõtet arvesse võtta mõlema lapse puhul.

Olukorras, kus laps on oma vanematest või seaduslikust eestkostjast eraldatud, peaksid EL+ riikide ametiasutused tagama, et lapse abikaasat ei määrataks tema eestkostjaks.

⁽⁷⁷⁾ Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee 5. oktoobri 2005. aasta resolutsioon 1468 (2005) sundabielude ja lapsega sõlmitud abielude kohta.

⁽⁷⁸⁾ FRA, „Mapping minimum age requirements with respect to the rights of the child in the EU: Marriage with consent of a public authority and/or public figure“ (Lapse õigusega seotud minimaalsete vanusenõuete kaardistamine ELis. Abiellumine avaliku sektori asutuse ja/või avalikke ülesandeid täitva isiku nõusolekul), 2017.

⁽⁷⁹⁾ See esitati 2017. aasta detsembris toimunud EASO iga-aastasel lapsi käsitleval konverentsil.

⁽⁸⁰⁾ Miinimumnõuete direktiivi (uuesti sõnastatud) artikli 2 punkt l.

⁽⁸¹⁾ Lisateavet abielus laste puhul oluliste miinimumvanuste ja nende reguleerimise kohta liikmesriikide õiguses vt FRA, „Mapping minimum age requirements with respect to the rights of the child in the EU: Marriage with consent of a public authority and/or public figure“ (Lapse õigusega seotud minimaalsete vanusenõuete kaardistamine ELis. Abiellumine avaliku sektori asutuse ja/või avalikke ülesandeid täitva isiku nõusolekul), 2017.

Abielus laste kaitse tagamiseks kogu menetluses on vaja lastekaitseasutuste ja EL+ riikide muude asjakohaste asutuste ulatuslikku kaasamist.

Eespool kirjeldatud küsimused võivad mõjutada vastuvõtu korraldust ja vastuvõtu või majutamise norme. See teema jääb välja käesoleva praktilise juhendi kohaldamisalast ⁽⁸²⁾.

Inimkaubanduse lapsohvrid

Hoolikalt tuleks kaaluda mis tahes võimalikku ohtu, et laps võib langeda inimkaubanduse ohvriks. Püüdes leida tasakaalu lapse parimate huvide elementide ja ohu vahel, et inimkaubitsejad paistavad või teesklevad olevat last saatvad täiskasvanud, tuleb võtta arvesse ohutus- ja julgeolekukaalutlusi. Piiratud identifitseerimine, ebapiisav juurdepääs ohvrite õigusi käsitlevale teabele ning ebatõhusad suunamismehhanismid riikide tasandil ja riikidevahelisel tasandil ⁽⁸³⁾ takistavad inimkaubanduse ohvritel jätkuvalt kõiki neile ette nähtud õigusi kasutada ⁽⁸⁴⁾. Äärmiselt tähtis on tagada, et rahvusvahelise kaitse süsteemid on seotud inimkaubandusvastaste süsteemide ja riiklike suunamismehhanismidega ning et nende süsteemide vahel toimub teabevahetus ⁽⁸⁵⁾. Kavandada tuleks kooskõlastatud protokollid ja standardsed töökorrad, kaasates mitmesuguseid väljaõppe saanud osalejaid ja institutsioone, et selline seos oleks tõhusam ⁽⁸⁶⁾. Inimkaubanduse lapsohvrite puhul tuleb tagada lastekaitseteenistuste osalemine suunamismehhanismides. Praegu on see aga endiselt piiratud ⁽⁸⁷⁾.

EASO erivajadustega isikute tuvastamise vahend (<https://ipsn.easo.europa.eu/et>) sisaldab kasulikku teavet inimkaubanduse ohvrite tuvastamise kohta.

EASO koolituskava moodul „Sugu, seksuaalne sättumus ja sooidentiteet“ hõlmab inimkaubandust käsitlevat alajaotist.

Koostatud on inimkaubanduse erimoodul, mis avaldati 2017. aastal. Lisateave on kättesaadav aadressil <https://www.easo.europa.eu/training>.

Vt ka Euroopa Komisjon, „Guidelines for the identification of victims of trafficking in human beings, Especially for Consular Services and Border Guards“ (Inimkaubanduse ohvrite tuvastamise suunised eeskätt konsulaaresindustele ja piirivalveametnikele), 2013.

Inimkaubanduse ohvritena tuvastatud laste puhul tuleks kasutada riiklikku suunamismehhanismi ⁽⁸⁸⁾ või sarnast struktuuri/mehhanismi. Vastutav ametnik peab (seadusliku esindajaga konsulteerides) toimiku säilitama, hindama rahvusvahelise kaitse vajadust ja samuti suunama lapse juhtumi inimkaubanduse ohvritele ette nähtud spetsiaalsetesse kehtivatesse menetlustesse. Varjupaigaametnik peaks olema teadlik õiguslikest võimalustest ja sellest, kas lapse suhtes saab samaaegselt kohaldada mõlemat menetlust. See sõltub ka riigi õigusraamistikust ja tavadest.

Eelkõige tuleks dokumenteerida kõik märgid selle kohta, et laps on inimkaubanduse ohver või teda ohustab edaspidi inimkaubanduse ohvriks langemine, ning võimalikud jätkuvad kontaktid

⁽⁸²⁾ Vt EASO [juhend vastuvõtutingimuste kohta: tegevusnõuded ja näitajad](#), september 2016.

⁽⁸³⁾ Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon käivitas internetiplatvormi, mis hõlmab riikideülese suunamismehhanismi mudelit – tegemist on ELi rahastatud [riikideüleste meetmete projekti \(TACT\)](#) tulemusega, mis töötati välja inimkaubanduse kaotamist käsitleva ELi strateegia (2012–2016) väljundina ja on kättesaadav aadressil [url](#). ELi strateegia (2012–2016) väljundina rahastas komisjon riikideülese suunamise mudelit käsitlevat projekti, mis on kättesaadav aadressil [url](#).

⁽⁸⁴⁾ Komisjoni 4. detsembri 2017. aasta teatis Euroopa Parlamendile ja nõukogule „[Aruanne inimkaubanduse kaotamist käsitleva ELi strateegia järelmeetmete ning konkreetsete edasiste meetmete kohta](#)“, COM(2017) 728 final (järelmeetmete aruanne).

⁽⁸⁵⁾ Komisjoni [eduaruanne](#), COM(2016) 267 final; Europoli [olukorraaruanne inimkaubanduse kohta](#), 765175(2016); komisjoni [järelmeetmete aruanne](#), COM(2017) 728 final.

⁽⁸⁶⁾ Eduaruandele lisatud [komisjoni talituste töödokument SWD\(2016\) 159 final](#).

⁽⁸⁷⁾ Komisjoni [eduaruandes](#) COM(2016) 267 final on täpsustatud, et terviklik lähenemisviis lastekaitsele peaks tuginema lapse õiguste konventsiooni põhimõtetele, sealhulgas lapse parimate huvide arvessevõtmisele ja eestkostesüsteemide tugevdamisele. FRA 2014. aasta käsiraamatus „[Vanemliku hoolitsuseta laste eestkoste](#)“ keskendutakse inimkaubanduse lapsohvritele. FRA käsiraamatus keskendutakse inimkaubanduse lapsohvritele, pöörates tähelepanu eelkõige eestkostjatele.

⁽⁸⁸⁾ Riiklik suunamismehhanism on ohvrite tuvastamise ja toetamise protsess, mille eesmärk on hõlbustada inimkaubanduse juhtumite menetlemises osalevate ametiasutuste vahelist koostööd ning mis võimaldab politseil, piiripolitseil, varjupaigajuhtumeid menetlevatel ametnikel, teistel asjaomastel ametiasutustel ja valitsusvälistel organisatsioonidel omavahel võimalike ohvrite kohta teavet jagada ja toetust pakkuda.

inimkaubandusvõrgustike või muude kuritegelike võrgustike või isikutega, kes on last väärkohelnud. See ei sõltu asjaolust, kas see toimus päritoluriigis või transiitriikides reisimise jooksul. Vastavalt vajadusele tuleb võtta järelmeetmeid.

Inimkaubanduse ohvriks langenud lapsi ei tohi käsitada ega kohelda kurjategijatena. Nende kaitset, abistamist ja õiguskaitsset tuleks pidada esmatähtsaks. Selliste laste kaitse osana tuleks võtta arvesse ka soopõhiseid ohte, rasedust ja muud haavatavust. Inimkaubandusel on oluline sooline mõõde: selle levinuim vorm on jätkuvalt inimkaubandus seksuaalse ärakasutamise eesmärgil ning ohvrid on valdavalt naised ja tüdrukud ⁽⁸⁹⁾.

Haavatavuse hindamise muud liigid

Sageli hinnatakse haavatavust eesmärgiga kohaldada spetsiaalseid menetluslikke või vastuvõtmisega seotud tagatisi või suunata laps kõige asjakohasemasse menetlusse ⁽⁹⁰⁾. Sellisel juhul tuleks hindamistulemused hõlmata analüüsi ja määrata neile lapse parimate huvide seisukohast asjakohaste elementide tasakaalustamise protsessis asjakohane kaal.

Haavatavus- või riskinäitaja olemasolu korral võib olla vaja menetleda lapse juhtumit prioriteetsena või juhtumi hindamine edasi lükata. Võib tekkida vajadus, et inimkaubanduse või naiste suguelundite moonutamise vastase võitluse või muude valdkondade spetsialistid pööraksid varjupaigamenetluse ajal juhtumile täiendavat tähelepanu. Vaja võib olla järelmeetmeid ja suunamisi, mis tuleb dokumenteerida. Tagada tuleb lapse kaitse, seega peaksid asjaomased ametiasutused (menetlev ametiasutus, vastuvõtuasutus, lastekaitse, politsei kahju ärahoidmise kohustust täites ja muud ametiasutused) looma koordineerimismehhanismid, mis võimaldavad last käsitlevat teavet jagada. Koordineerimismehhanismid peaksid vastama eraelu puutumatus eeskirjadele ning neis peaks olema täpsustatud suunamisvajadus ja juhtumi kõige asjakohasemale ametiasutusele suunamise viis.

EASO erivajadustega isikute tuvastamise vahend (IPSN)

Liikmesriikide abistamiseks erivajaduste kindlakstegemisel ja hindamisel menetlus- ja vastuvõtutagatiste määramise eesmärgil on EASO välja töötanud veebipõhise interaktiivse vahendi, mis on avalik ja juurdepääsetav mitmes ELi keeles.

EASO erivajadustega isikute tuvastamise vahend on lihtne praktiline vahend, mis on ette nähtud isiku erivajaduste õigeaegse ja pideva tuvastamise toetamiseks selleks eriteadmisi eeldamata. See tugineb võimalike erivajadustega isikute eri kategooriatega seotud näitajate ülevaatele.

Kui kasutaja on koostanud asjakohase teabe, saab ta valida, kas aruanne, sealhulgas eri elementide valik, printida või salvestada. Aruannet võib enne salvestamist ja/või printimist käsitletava konkreetse juhtumi jaoks veelgi individualiseerida.

Hea tavana soovitakse lõimida EASO erivajadustega isikute tuvastamise vahend riiklikku mehhanismi, mis on kooskõlas käesolevas praktilises juhendis esitatud normidega.

Vahend on kättesaadav aadressil <https://ipsn.easo.europa.eu/et>.

⁽⁸⁹⁾ Komisjoni [järelmeetmete](#) aruanne, COM(2017) 728 final; komisjoni [eduaruanne](#), COM(2016) 267 final. Inimkaubanduse kaotamist käsitleva ELi strateegia (2012–2016) väljundina on asjaomased uuringud – uuring inimkaubanduse soolise mõõtmise kohta ja uuring kõrge riskiga rühmade kohta – avaldatud ELi inimkaubandusvastasel veebisaidil, millel on link ülevaatele ELi inimkaubandusvastase võitluse meetmete kohta aastatel 2012–2016, mis on kättesaadav aadressil [url](#).

⁽⁹⁰⁾ Nt piiri- või kiirendatud menetlustest vabastamiseks vastavalt varjupaigamenetluste direktiivile. Varjupaigamenetluste direktiiviga on ette nähtud, et saatjata alaealiste ja teiste haavatavate isikute suhtes tohib erimenetlusi kohaldada üksnes siis, kui liikmesriik tagab neile kõikides sellistes menetlustes täiendavad tagatised.

I lisa. Parimaid huve käsitlev vorm ⁽⁹¹⁾

Vormis/kontroll-loetelus on esitatud mittetäielik ja mittehierarhiline loetelu lapse parimate huvide elementidest ja seotud kaitsemeetmetest rahvusvahelises kaitstes. Kontroll-loetelu kasutamine ei tähenda aga seda, et tegelik mure lapse heaolu üle piirduks ühekordse lihtsa kontrolliga, vaid see nõuab pidevat protsessi.

Vormi/kontroll-loetelu tuleks kohandada vastavalt riiklikele menetlustele ja kasutada lapse toimikus tõendina selle kohta, et lapse parimad huvid on esikohale seatud. Tegemist on pideva protsessiga ja seega võib vorm olla muutuv dokument, mida kasutavad kõik varjupaigaprotsessis töötavad ametnikud, dokumenteerides lapse parimate huvide pideva esikohale seadmise.

Kui mõnda kaitsemeedet ei ole kehtestatud või kui vajalikku teavet ei ole kogutud, tuleb see ära märkida ja kirjeldada põhjuseid, miks see ei olnud võimalik. Vorm/kontroll-loetelu on ette nähtud suunisenähtuna, mis aitab tagada, et oluline teave on kogutud ja dokumenteeritud ning kaitsemeetmed kehtestatud.

Lapse parimaid huve käsitlev vorm/kontroll-loetelu			
1. Kaitsemeetmete vorm/kontroll-loetelu (moodustab osa toimikust)	JAH	EI	MÄRKUSED
Toimikusse lisada, kes on parimate huvide kohta teavet esitanud (nt eestkostja, haridustöötaja/õpetaja, kasuvanem, vastuvõtukeskuse psühholoog jne)			
Lapse ohutus on tagatud kogu protsessi vältel			
Vastava väljaõppe saanud lastekaitseametnikud/sotsiaaltöötajad on lapse parimaid huve enne varjupaigamenetluse algust hinnanud. Hindamises osalenud isikud (elektroonilise andmebaasi puhul rippmenüü)			
Lapse taotluse läbivaatamist on käsitatud / käsitatakse esmatähtsana või on selle kestust kohandatud			
Laps on vabastatud piiri- ja kiirendatud menetlustest, kui see on asjakohane			
Lapsele on võimaldatud sobiv puhkamise ja taastumise aeg			
Esimesel võimalusel pärast menetluse algust on määratud sõltumatu ja kvalifitseeritud eestkostja/esindaja, kes on olnud kaasatud kõikidesse etappidesse, st temaga on nõu peetud, ta on protsessi käigus esitanud oma seisukohad			
Lapse eestkostja/esindaja viibis/viibib kõikide lapsega peetud vestluste juures			
Laps on saanud õigusabi ja nõustaja viibis/viibib kõikide lapsega peetud vestluste juures			
Kogu protsessi vältel on olnud võimalik kasutada spetsialiseerunud ja/või väljaõppe saanud tõlki			
Last on eakohasel viisil ja eakohases keeles varjupaigamenetlusest piisavalt teavitatud ja ta mõistab seda. On kontrollitud, kas laps saab menetlusest aru			

⁽⁹¹⁾ Oma doktoriväitekirjas kirjeldab Elianne Zijlstra lapse parimate huvide lähtumise põhimõtte üheselt mõistetava tõlgendamise mudelit. Selles mudelis ühendatakse lapse õiguste konventsiooni artiklites 3 ja 6 sätestatud õigused. Lapse parimate huvide mudel sisaldab 14 pedagoogilise keskkonnaga seotud tingimust, mis kehtivad nii perekonna kui ka ühiskonna tasandil. Need tingimused jagunevad järgmiselt. „Perekond; hetkeolukord“, sealhulgas „füüsiline heaolu: 1) piisav füüsiline hooldamine ja 2) turvaline otsene füüsiline keskkond“, ning „Perekond, hooldus ja kasvatus“, sealhulgas „3) positiivne õhkkond; 4) toetav ja paindlik lapsekasvatamise struktuur; 5) vanema piisav eeskuju; 6) huvi tundmine“. Teiseks „Perekond; tulevik ja minevik“, mille alla kuulub „7) kasvatamistingimuste järjepidevus; tulevikuväljavaade“. Kolmandaks „Ühiskond; hetkeolukord“, mis hõlmab järgmist: „8) turvaline laiem füüsiline keskkond; 9) lugupidamine; 10) sotsiaalne võrgustik; 11) haridus; 12) kontakt eakaaslastega; 13) piisavad eeskujud ühiskonnas“. Viimane tingimus kuulub neljanda üldpealkirja „Ühiskond; tulevik ja minevik“ alla ja selleks on „14) elutingimuste stabiilsus; tulevikuväljavaade“. E. Zijlstra, „In the best interest of the child? A study into decision-support tool validating asylum-seeking children's rights from a behavioural scientific perspective“, Gröningen, Gröningeni Ülikool, 2012, kättesaadav aadressil [url](#).

Lapse parimaid huve käsitlev vorm/kontroll-loetelu			
1. Kaitsemeetmete vorm/kontroll-loetelu (moodustab osa toimikust)	JAH	EI	MÄRKUSED
Kogu varjupaigamenetluse vältel on küsitud / küsitakse lapse arvamust kõikide otsuste kohta, võttes arvesse tema vanust ja küpsust			
Lapse parimate huvide hindamisel on lapse seisukohti ja esitatud teavet kaalutud eraldiseisvalt tema vanemate omadest			
Eestkostja (ja/või vanemate/perekonnaliikmete) seisukohad on dokumenteeritud ja vastutavale ametiasutusele kättesaadavaks tehtud			
Protsessi konfidentsiaalsust on järgitud ja lapsele selgitatud			
Lapse parimate huvide esikohale seadmise põhjendused / õiguslik arutluskäik on dokumenteeritud			
Lapse erivajadused ja haavatavus on võimalikult varakult tuvastatud ning laps on vastava abi ja toetuse saamiseks asjakohasesse ametiasutusse suunatud			
Vajaduse korral on konsulteeritud spetsialistiga (lastepsühholoogi, arsti, teiste ekspertidega)			
2. Teave, mis tuleb koguda ja dokumenteerida (vestluste käigus)	JAH	EI	MÄRKUSED
Isikuandmed on kogutud ja registreeritud (kodakondsus, sugu, vanus, rahvus, haridus, keel, tervis, perekonna ajalugu, sõrmejäljed kooskõlas riigi ja ELi õigusaktidega)			
Üksikasjalikud andmed teistes liikmesriikides, päritoluriigis või muus kolmandas riigis viibivate võimalike perekonnaliikmete (sealhulgas laiendatud perekonna liikmete) kohta on kogutud ja dokumenteeritud			
Viimane kontakt perekonnaga on teada ning nende kontaktandmed ja perekonnast eraldumise põhjused (kui on asjakohane) on dokumenteeritud			
Lastekaitseasutus/sotsiaaltöötaja on kogunud andmeid kontaktide, sealhulgas sotsiaalvõrgustike ja sidemete kohta ühiskonnaga			
Lisatud on nõutavad eksperdiaruanded (arstlikud aruanded, politseiraportid jne)			
Kindlakstehtud probleemid (sealhulgas väärkohtlemine, trauma, vägivald, erivajadused/haavatavus, meditsiinilised probleemid jne) on dokumenteeritud			
Kahtlused, et lapsel võib olla suur oht langeda inimkaubanduse ohvriks, või märgid selle kohta, et laps on inimkaubanduse ohver, on dokumenteeritud			
Lapsele ja eestkostjale/esindajale (kui on asjakohane) esitatakse kirjalik põhjendatud varjupaigaotsus (milles selgitatakse muu hulgas seda, kuidas lapse parimad huvid esikohale seati) ning seda selgitatakse ka suuliselt eakohasel viisil ja lapsele arusaadavas keeles			

II lisa. Poliitika- ja suunisdokumendid

Käesolevas lisas on esitatud varjupaigavaldkonna töötajatele lapse parimate huvide rakendamist käsitlevad asjakohased väljaanded ja suunisdokumendid. Kuigi on tehtud kõik võimalik, et koostada kõikehõlmav nimekiri asjaomast teemat käsitlevatest väljaannetest ja poliitikadokumentidest, ei tuleks alljärgnevat loetelu pidada lõplikuks.

[Asutustevahelise saatjata ja vanematest eraldatud lapsi käsitleva tööühma käsiraamat ja töövahend saatjata ja vanematest eraldatud laste kohta \(2017\)](#)

[EASO erivajadustega isikute tuvastamise elektrooniline vahend \(2016\)](#)

[EASO praktiline juhend perekonnaliikmete otsimise kohta \(2016\)](#)

[EASO praktiline juhend vanuse hindamise tavade kohta \(2018\)](#)

[Euroopa Komisjoni teatis inimkaubanduse kohta \(2017\)](#)

[FRA käsiraamat „Vanemliku hoolitsuseta laste eestkoste. Eestkostesüsteemide tõhustamine, et need vastaksid inimkaubanduse lapsohvrite erivajadustele“ \(2014\)](#)

[UNICEFi „Let’s Talk — Developing Effective Communication with Child Victims of Abuse and Human Trafficking“](#)

[UNICEFi töödokument vanuse hindamise kohta](#)

[ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Amet: „Considering the Best Interests of a Child within a Family Seeking Asylum“ \(Lapse parimate huvide arvestamine varjupaika taotleva perekonna puhul\) \(2013\)](#)

[ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Amet ja UNICEF, „Safe & Sound: what States can do to ensure respect for the best interests of unaccompanied and separated children in Europe“ \(„Safe & Sound. Mida riigid saavad teha, et tagada saatjata ja vanematest eraldatud laste parimate huvide austamine Euroopas“\) \(2014\)](#)

[ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Amet / UNICEF / Rahvusvaheline Päästekomitee: „The Way Forward to Strengthened Policies and Practices for Unaccompanied and Separated Children in Europe“ \(Edasised sammud saatjata ja perekonnast eraldatud lastele suunatud poliitika ja tavade tugevdamiseks Euroopas\), juuli 2017](#)

[ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Ameti parimate huvide kindlaksmääramise suuniste rakendamise praktiline käsiraamat \(2011\)](#)

[ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Ameti suunised lapse parimate huvide kindlaksmääramise kohta \(2008\)](#)

[ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Ameti suunised nr 8 rahvusvahelise kaitse valdkonnas: laste varjupaigataotlused \[1951. aasta pagulasseisundi konventsiooni\] artikli 1 jaotise A lõike 2 ja artikli 1 jaotise F alusel \(2009\)](#)

[ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Ameti suunised varjupaika taotlevate saatjata laste kohtlemise üldpõhimõtete ja menetluste kohta \(1997\)](#)

III lisa. Õigusraamistik

Käesolevasse lissasse on koondatud kõige olulisemad rahvusvaheliste ja Euroopa õigusaktidega ette nähtud sätted lapse parimate huvide valdkonnas. Lisa sisu ei tohiks aga käsitada ammendavana. Samuti sisaldab see viiteid praktilise juhendi eesmärgi seisukohast asjakohastele pehme õiguse vahenditele. Peale selle on selles tühi jaotis, millesse käesoleva juhendi kasutajad kannavad riigi tasandil välja töötatud asjakohased sätted ja vahendid ⁽⁹²⁾.

Rahvusvahelised õigusaktid

Õigusnorm		Vastav artikkel
ÜRO lapse õiguste konventsioon, 20. november 1989	Perekond	Preambul
	Laps	Artikkel 1
	Diskrimineerimiskeeld	Artikkel 2
	Lapse parimad huvid	Artikli 3 lõige 1, artikli 9 lõige 3, artikli 18 lõige 1, artikkel 20
	Registreerimine, nimi, kodakondsus ja vanemlik hoolitsus	Artikkel 7
	Identiteedi ja perekondlike suhete säilitamine	Artikkel 8
	Õigus säilitada isiklikud suhted ja kontaktid	Artikkel 9
	Peresidemete taastamine	Artikkel 10 ja artikli 22 lõige 2
	Lapse arvamuse arvestamine: õigus avaldada arvamust	Artikkel 12
	Hooldamine ja majutus	Artikkel 20
	Pagulastest lapsed ja perekonnaliikmete otsimine	Artikkel 22
ÜRO 1951. aasta pagulasseisundi konventsioon ja 1967. aasta pagulasseisundi protokoll	Pagulased Saatjata lapsed	ÜRO täievoliliste esindajate konverentsi lõppakt nr 2545 pagulaste ja kodakondsuseta isikute seisundi kohta, B osa punkt 2

ELi õigusaktid

Õigusnorm		Vastav artikkel
Euroopa Liidu leping	Lapse õigused	Artikli 3 lõige 5
Euroopa Liidu põhiõiguste harta	Varjupaigaõigus	Artikkel 18
	Lapse õigused	Artikkel 24
Schengeni piirieskirjad (määrus (EÜ) nr 562/2006) Määrus (EL) 2016/399 (kodiifitseeritud tekst)	Last arvestavad menetluslikud meetmed alaealiste jaoks	Artikli 20 (19) lõike 1 punkt f, VII lisa punkt 6

⁽⁹²⁾ Teatis „Lapsrändajate kaitse“, COM(2017) 211 final: „Lapsi käsitlevate meetmete või otsuste puhul tuleb esmase kohusena hinnata ja arvesse võtta lapse parimaid huvisid. [...] On oluline, et Euroopa Liit annab kõnealuses küsimuses täiendavaid suuniseid, toetudes seejuures rahvusvahelistele normidele. Lapse parimate huvide nõuetekohane kindlaksmääramine tema jaoks kõige asjakohasema püsiva lahenduse kindlaks tegemisel peaks hõlmama täiendavaid menetluslikke tagatisi, kuna sellel otsusel on väga suur mõju tema tulevikule.“

Õigusnorm		Vastav artikkel
Perekonna taasühinemise direktiiv (direktiiv 2003/86/EÜ)	Saatjata alaealine	Artikli 2 punkt f
	Perekonna taasühinemine	Artikli 2 punkt d
	Pereliikmed	Artikkel 4
	Lapse parimad huvid	Artikkel 5
	Peresidemete taastamine	Artiklid 4 ja 10
Direktiiv inimkaubanduse ohvrite elamislubade kohta (direktiiv 2004/81/EÜ)	Saatjata alaealine	Artikli 2 punkt f
	Lapse parimad huvid	Artikli 10 punkt a
	Saatjata lapsena kindlakstegemine	Artikli 10 punkt c
	Perekonnaliikmete otsimine	Artikli 10 punkt c
Inimkaubandusevastane direktiiv (direktiiv 2011/36/EL)	Inimkaubanduse lapsohvri kindlakstegemine ja kaitsemeetmed	Põhjendus 23
	Laps	Artikli 2 lõige 6
	Kaitsetus	Artikli 2 lõige 2
	Lapse parimad huvid	Põhjendused 8, 22 ja 23, artikkel 13, artikli 16 lõige 2
	Menetluslikud tagatised kriminaaluurimises	Artikkel 15
	Inimkaubanduse saatjata lapsohvrite kaitse	Artikkel 16
Miinimumnõuete direktiiv (direktiiv 2011/95/EL) (uuesti sõnastatud)	Alaealine	Artikli 2 punkt k
	Pereliikmed	Artikli 2 punkt j
	Saatjata alaealine	Artikli 2 punkt l
	Lapse parimad huvid ja perekonna ühtsus	Põhjendus 18
	Lapse parimad huvid	Põhjendused 19, 27 ja 38, artikli 20 lõige 5 ja artikli 31 lõiked 4–5
	Õigus avaldada arvamust / õigus osaleda, õigus saada teavet	Artiklid 22 ja 31
	Perekonna ühtsuse säilitamine	Artikkel 23
	Perekonnaliikmete otsimine	Artikli 31 lõige 5
Varjupaigamenetluste direktiiv (direktiiv 2013/32/EL) (uuesti sõnastatud)	Alaealine	Artikli 2 punkt l
	Saatjata alaealine	Artikli 2 punkt m
	Esindaja	Artikli 2 punkt n ja artikkel 25
	Lapse parimad huvid	Põhjendus 33, artikli 2 punkt n, artikli 25 lõike 1 punkt a, artikli 25 lõige 6
	Õigus saada teavet	Artikkel 25
	Muu	Artikli 14 lõige 1, artiklid 24 ja 25

Õigusnorm		Vastav artikkel
Vastuvõtutingimuste direktiiv (direktiiv 2013/33/EL) (uuesti sõnastatud)	Alaealine	Artikli 2 punkt d
	Saatjata alaealine	Artikli 2 punkt e
	Pereliikmed	Artikli 2 punkt c
	Esindaja	Artikli 2 punkt j
	Lapse parimad huvid ja perekonna ühtsus	Põhjendus 9, artikkel 12
	Lapse parimad huvid	Põhjendus 22, artikli 2 punkt j, artikli 11 lõige 2, artiklid 23 ja 24
	Haavatavad isikud	Artiklid 21 ja 22
	Dokumendid	Artikkel 6
	Perekonnaliikmete otsimine	Artikli 24 lõige 3
Eurodaci määrus (määrus (EL) nr 603/2013) (uuesti sõnastatud)	Lapse parimad huvid	Põhjendus 35
Dublini määrus (määrus (EL) nr 604/2013) (uuesti sõnastatud)	Alaealine	Artikli 2 punkt i
	Saatjata alaealine	Artikli 2 punkt j
	Pereliikmed	Artikli 2 punkt g
	Sugulane	Artikli 2 punkt h
	Esindaja	Artikli 2 punkt k
	Lapse parimad huvid ja perekonna ühtsus	Põhjendus 16
	Lapse parimad huvid	Põhjendused 13, 24 ja 35, artikli 2 punkt k, artiklid 6 ja 8, artikli 20 lõige 3
	Õigus saada teavet	Põhjendus 4 ja rakendusmääruse (EL) nr 118/2004 XI lisa
	Perekonnaliikmete ja sugulaste kindlakstegemine	Põhjendus 35
	Perekonnaliikmete otsimine, perekonnaliikmete ja sugulaste kindlakstegemine	Artikli 6 lõige 4, artikkel 8
	Last käsitleva teabe vahetamine	Rakendusmääruse (EL) nr 118/2014 VII lisa
	Perekonda käsitleva teabe vahetamine	Rakendusmääruse (EL) nr 118/2014 VIII lisa
	Rakendusmäärus (EL) nr 118/2014	Perekonnaliikmete otsimine, perekonnaliikmete ja sugulaste kindlakstegemine
Last käsitleva teabe vahetamine		VII lisa
Perekonda käsitleva teabe vahetamine		VIII lisa
Teave saatjata lastele Dublini menetluse kohta		XI lisa
Nõukogu 29. septembri 2016. aasta otsus (EL) 2016/1754, millega kehtestatakse rahvusvahelise kaitse valdkonnas ajutised meetmed Itaalia ja Kreeka toetamiseks	Lapse parimad huvid	Artikkel 6, põhjendus 33

Pehme õiguse vahendid

Lapse Õiguste Komitee 1. septembri 2005. aasta üldkommentaari nr 6 (2005) saatjata ja vanematest lahutatud laste kohtlemise kohta väljaspool päritoluriiki, CRC/GC/2005/6

Lapse Õiguste Komitee 1. juuli 2009. aasta üldkommentaari nr 12 (2009) lapse õiguse kohta olla ära kuulatud, CRC/C/GC/12

Lapse Õiguste Komitee 18. aprilli 2011. aasta üldkommentaari nr 13 (2011) lapse õiguse kohta kaitsele igasuguse vägivalla eest, CRC/C/GC/13

Lapse Õiguste Komitee 29. mai 2013. aasta üldkommentaari nr 14 (2013) lapse õiguse kohta tema parimate huvide esikohale seadmisele, CRC/C/GC/14

Lapse Õiguste Komitee 6. detsembri 2016. aasta üldkommentaari nr 20 (2016) lapse õiguste rakendamise kohta teismeeas, CRC/C/GC/20

ÜRO kõigi võõrtöötajate ja nende pereliikmete õiguste kaitse komitee 16. novembri 2017. aasta ühine üldkommentaari nr 3 (2017) ja Lapse Õiguste Komitee ühine üldkommentaari nr 22 (2017) üldiste põhimõtete kohta seoses laste inimõigustega rahvusvahelise rände kontekstis, CMW/C/GC/3–CRC/C/GC/22

ÜRO kõigi võõrtöötajate ja nende pereliikmete õiguste kaitse komitee, ühine üldkommentaari nr 4 (2017) (ÜRO kõigi võõrtöötajate ja nende pereliikmete õiguste kaitse komitee) ja nr 23 (2017) (Lapse Õiguste Komitee) riigi kohustuste kohta seoses laste inimõigustega rahvusvahelise rände kontekstis päritolu-, transiit-, siht- ja vastuvõtvas riigis, 16. november 2017, CMW/C/GC/4–CRC/C/GC/2

IV lisa. Bibliograafia

Council of Europe Parliamentary Assembly, [Resolution 1468 \(2005\) on forced marriages and child marriages](#), 5 October 2005.

EASO, [Guidance on reception conditions for unaccompanied children: operational standards and indicators](#), 2018.

Euroopa Liit, [Euroopa Liidu Nõukogu 14. septembri 2015. aasta otsus \(EL\) 2015/1523, millega kehtestatakse rahvusvahelise kaitse valdkonnas ajutised meetmed Itaalia ja Kreeka toetamiseks](#).

Euroopa Liit, [Euroopa Liidu põhiõiguste harta](#), 26. oktoober 2012, 2012/C 326/02.

Euroopa Liit, komisjoni aruanne Euroopa Parlamendile ja nõukogule. [Aruanne inimkaubandusevastases võitluses tehtud edusammude kohta \(2016\), mida nõutakse direktiivi 2011/36/EL \(milles käsitletakse inimkaubanduse tõkestamist ja sellevastast võitlust ning inimkaubanduse ohvrite kaitset\) artikli 20 alusel](#), 19. mai 2016, COM(2016) 267 final.

Euroopa Liit, komisjoni teatis Euroopa Parlamendile ja nõukogule. [Aruanne inimkaubanduse kaotamist käsitleva ELi strateegia järelmeetmete ning konkreetsete edasiste meetmete kohta](#), 4. detsember 2017, COM(2017) 728 final.

Euroopa Liit, komisjoni teatis Euroopa Parlamendile ja nõukogule. [Lapsrändajate kaitse](#), 12. aprill 2017, SWD(2017) 211 final.

European Commission, [The EU rights of victims of trafficking in human beings](#), 2013.

European Union Migration and Home Affairs, [European Migration Network Glossary](#), version 6, March 2018.

Europol, [Situation Report: Trafficking in human beings in the EU](#), 765175, February 2016.

Fundamental Rights Agency of the European Union, [Child-friendly justice - Perspectives and experiences of children involved in judicial proceedings as victims, witnesses or parties in nine EU Member States](#), 2017.

Fundamental Rights Agency of the European Union, [Fundamental Rights Report](#), 2018.

Fundamental Rights Agency of the European Union, [Mapping minimum age requirements concerning the rights of the child in the EU: Marriage with consent of a public authority and/or public figure](#), 2017.

Separated Children in Europe Programme, [Statement of Good Practice](#), March 2010, 4th revised edition.

United Nations High Commission for Refugees, [Conclusion on Children at Risk no.107](#), A/AC.96/10485, October 2007.

Zijlstra, Eliane, [In the best interest of the child? A study into decision-support tool validating asylum-seeking children's rights from a behavioural scientific perspective](#), PhD Thesis, Groningen: University of Groningen 2012.

Võta ühendust ELiga

Isiklikult

Kõikjal Euroopa Liidus on sadu Europe Directi teabekeskusi. Teile lähima keskuse aadressi leiate: https://europa.eu/european-union/contact_et

Telefoni või e-postiga

Europe Direct on teenus, mis vastab Teie küsimustele Euroopa Liidu kohta. Teenusega saate ühendust võtta:

- helistades tasuta numbril: 00 800 6 7 8 9 10 11 (mõni operaator võib nende kõnede eest tasu võtta),
- helistades järgmisel tavanumbril: +32 22999696 või
- e-posti teel: https://europa.eu/european-union/contact_et

ELi käsitleva teabe leidmine

Veebis

Euroopa Liitu käsitlev teave on kõigis ELi ametlikes keeltes kättesaadav Euroopa veebisaidil: https://europa.eu/european-union/index_et

ELi väljaanded

Tasuta ja tasulisi ELi väljaandeid saab alla laadida või tellida järgmisel aadressil: <https://publications.europa.eu/et/publications>

Suuremas koguses tasuta väljaannete saamiseks võtke ühendust talitusega Europe Direct või oma kohaliku teabekeskusega (vt https://europa.eu/european-union/contact_et).

ELi õigus ja seonduvad dokumendid

ELi käsitleva õigusteabe, sealhulgas alates 1952. aastast kõigi ELi õigusaktide konsulteerimiseks kõigis ametlikes keeleversioonides vt EUR-Lex: <http://eur-lex.europa.eu>

ELi avatud andmed

ELi avatud andmete portaal (<http://data.europa.eu/euodp/et>) võimaldab juurdepääsu ELi andmekogudele. Andmeid saab tasuta alla laadida ja taaskasutada nii ärilisel kui ka mitteärilisel eesmärgil.

Euroopa Liidu
Väljaannete Talitus